

MENTAL BYOMDANNELSE

MIDLERTIDIG ANVENDELSE SOM KICK STARTER FOR EN OMDANNELSESPROCES

INDENRIGS- OG SOCIALMINISTERIET

KOLOFON

MENTAL BYOMDANNELSE

Midlertidig anvendelse som kick starter for en omdannelsesproces

Publikationen er udgivet af:
Indenrigs- og Socialministeriet

Publikationen er udarbejdet af:
Tegnestuen metopos by- og landskabsdesign
Anne Mette Boye, Tina Vestermann Olsen, Inger Haarup Borchmann og
Anne Lærke Jørgensen (layout)
Aalborg Kommune: Annette Rosenbæk, Rie Malling, Bodil Henningsen og
Thomas Birket-Smith

Fotos: metopos by- og landskabsdesign, hvor intet andet er angivet

Illustrationer: metopos by- og landskabsdesign, hvor intet andet er
angivet

Ved manglende rettighedstilkendegivelse, kontakt venligst tegnestuen

Layout: Tegnestuen metopos by- og landskabsdesign

Forside grafik: Tegnestuen metopos by- og landskabsdesign

Tryk: Sangill Grafisk

ISBN: 978-87-7546-607-8 (trykt) og 978-87-7546-608-5 (elektronisk)

© Indenrigs- og Socialministeriet, 2009

Publikationen kan rekvireres hos:

Indenrigs- og Socialministeriet Lovekspeditionen

Holmens Kanal 22

1060 København K

Telefon 33 92 93 00

www.ism.dk

MENTAL BYOMDANNELSE

MIDLERTIDIG ANVENDELSE SOM KICK STARTER FOR EN OMDANNELSESPROCES

Udsigt fra Platform 4 ud over havnebassinet på Østre Havn, Aalborg

INDHOLD

INTRODUKTION

S.4

- Det kan du læse om s.6
- Til dig der arbejder med byudvikling s.6
- Hvad er mental byomdannelse? s.6
- Hvor ses de midlertidige anvendelser? s.6
- Hvorfor er behovet opstået? s.8
- Midlertidige anvendelser er aktuelle... s.9
- Mental byomdannelse i byplanlægningen s.10
- Kort fortalt om mental byomdannelse s.11
- Læsevejledning s.11

AKTØRER

S.12

- Tre typer initiativtagere s.14
- Byrumspionererne s.14
- Myndighederne s.15
- Grundejerne s.15
- Eksempler på de tre aktørers roller s.16

PILOTPROJEKTER

S.18

- To pilotprojekter s.20
- Østre havn, Aalborg s.22
- Nibe bymidte s.30
- Opsamling: Fra erfaring til anbefalinger s.38

VÆRKTØJSKASSEN

S.42

- Afklarende spørgsmål s.46
- Fasebeskrivelse s.48
- Redskaber s.52
- Tilladelser s.54

CASES

S.56

- Danske eksempler s.58
- Musicon, Roskilde s.59
- Bazar vest, Århus s.60
- Spinderihallerne, Vejle s.61
- Udenlandske eksempler s.62
- Mellowpark, Berlin, Tyskland s.63
- Nedre Elvehavn, Trondheim, Norge s.64
- NDSM, Amsterdam, Holland s.65

INSPIRATIONS KATALOG

S.66

BAG OM MENTAL BYOMDANNELSE

S.74

- Et paradimeskifte i byplanlægningen? s.76

REFERENCER OG ILLUSTRATIONER

S.80

INTRODUKTION

Hvad sker der, hvis man bringer debatten om byens udvikling ud i det offentlige rum? Kan man skabe en proces, hvor udvikling af stedet sker samtidig med planlægningen af det? Sagt på en anden måde: Kan man kick starte byens udvikling via midlertidige anvendelser?

- De gør det i København, i Berlin, i Trondheim og i Amsterdam. Private aktører, kommuner og grundejere igangsætter midlertidig brug af byens rum og bygninger og giver dem dermed ny anvendelse og identitet.

Men - hvad kan midlertidige anvendelser i forhold til byomdannelse og en byplanlægningsproces? Læs denne publikation - og få et bud på svaret.

Katharina Sulzer Platz, Winterthur - Schweiz. Midlertidig plads mellem nedlagte industrihaller. Området er planlagt til fremtidige boliger.

INTRODUKTION

DET KAN DU LÆSE OM

Projektet Mental Byomdannelse undersøger, hvordan man kan bruge midlertidig anvendelse som et strategisk redskab i en byplanlægningsproces. Formålet er at beskrive en metode, som peger på:

- Hvordan man kan igangsætte **identitetsskabende processer** tidligt i en omdannelsesproces
- Hvordan man kan **anvende stedet, mens det er under omdannelse** til midlertidige anvendelser, og dermed pege på stedets potentialer frem mod det ønskede fremtidige byliv i området
- Hvordan man kan **skabe offentlig bevidsthed** om, at omdannelsen er i gang, og derigennem gøre det mere virkeligt og relevant for en bred gruppe af borgere at involvere sig i udviklingen
- Hvordan man via mental byomdannelse kan **bruge ventetiden på at udfordre vores forestillinger om, hvad stedet kan bruges til**, med henblik på at skabe kulturel, social og økonomisk merværdi til stedet

Publikationen her guider dig ind bag nogle af de mekanismer, mental byomdannelse indebærer, og den giver dig eksempler på, hvor det er gjort tidligere, og hvad det har betydet. Den dokumenterer og opsamler erfaringer fra to pilotprojekter, som er gennemført i 2008 – et på Østre Havn i Aalborg og et i Nibe. På den baggrund præsenterer publikationen en værktøjskasse, som byder på redskaber og ideer til, hvordan man kan sætte en mental omdannelsesproces i gang i byens rum.

TIL DIG DER ARBEJDER MED BYUDVIKLING

Publikationen er en afrapportering af et metodeudviklingsprojekt. Projektet er støttet af Indenrigs- og Socialministeriets forsøgs- og udviklingsmidler under byfornyelsesloven og er blevet til i et tæt samarbejde mellem Aalborg Kommune, metopos by- og landskabdesign og en lang række private aktører.

Publikationen retter sig primært til alle professionelle, der beskæftiger sig med byudvikling, dvs. arkitekter, urban designere, planlæggere, rådgivere, kommunale embedsmænd, politikere og developere. Andre nysgerrige vil også kunne finde inspiration til en ny måde at udvikle byens rum.

HVAD ER MENTAL BYOMDANNELSE?

Mental byomdannelse handler om at undersøge et steds potentialer, igangsætte en ny anvendelse og fortælling om stedet og derigennem opbygge en ny identitet og skabe værdiforøgelse for området. Netop værdiforøgelsen ved mental byomdannelse er et vigtigt fælles motiv – både for byens borgere og politikere og for grundejeren – kulturelt, socialt eller økonomisk.

Af og til sker det, at byområder som er under omdannelse indtages midlertidigt - uorganiseret og uofficielt - til rekreation, fest, sport eller blot som mødested. Denne indtrængen betragtes ofte som ulovlig og bliver enten tålt med et blindt øje eller forvist. Men netop disse spontane/uorganiserede drivkræfter kan måske anvendes aktivt i byomdannelse og byfornyelse.

Erfaringerne fra pilotprojekterne og andre eksempler på midlertidige omdannelser af byens bygninger og rum viser, at de kan virke som katalysator for udvikling. Den midlertidige anvendelse kan teste visioner for byrummet i 1:1, involvere byens borgere og skabe et dynamisk felt mellem de traditionelle byplanlægningsredskaber og stedets anvendelse.

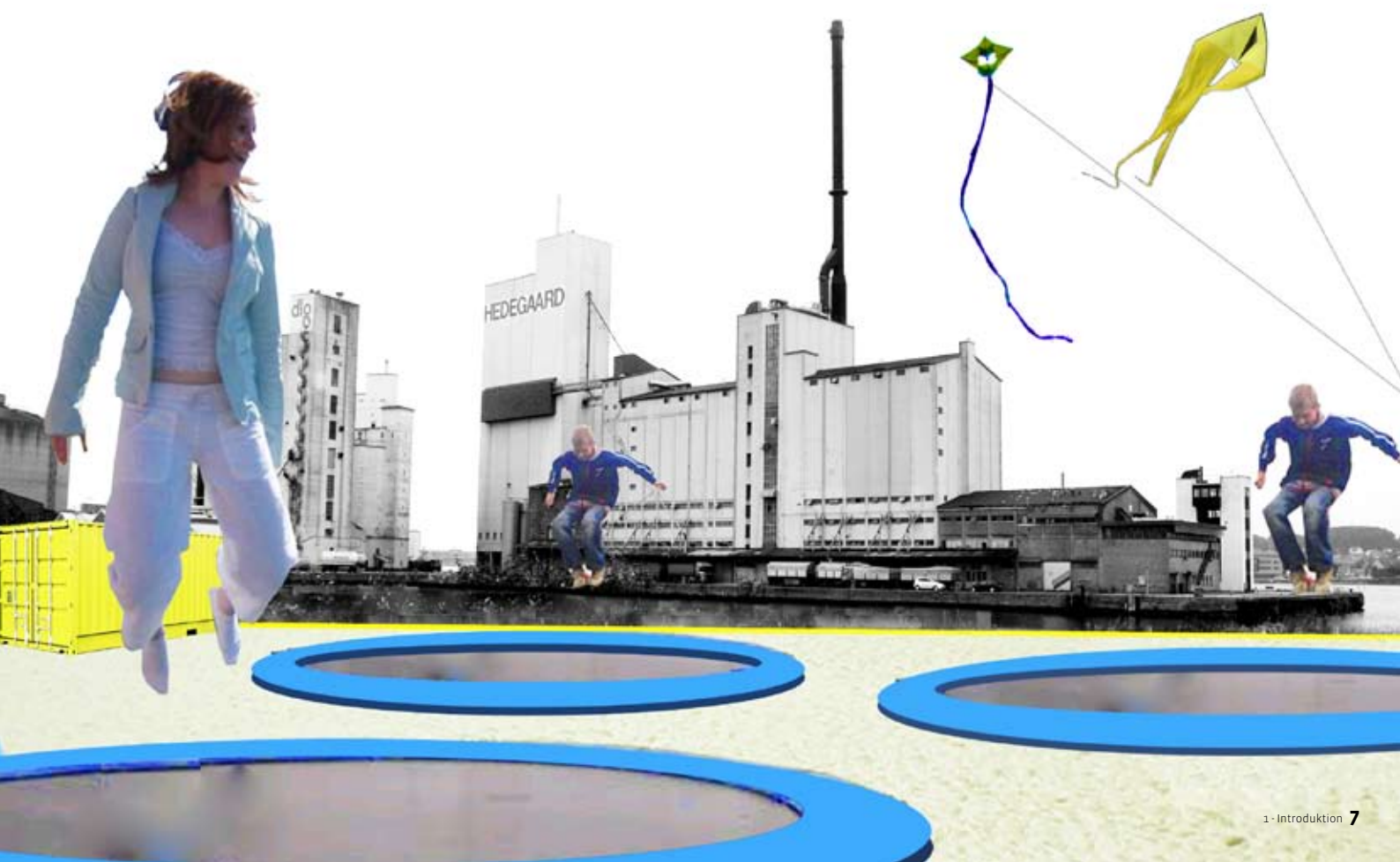
Midlertidig anvendelse kan fx komme i stand i kraft af en strategisk satsning fra kommunen eller på baggrund af en bevidst markedsføring af et område fra en privat developer. Men ofte igangsættes processen af private aktører (enkelt individer, grupper såvel som foreninger og virksomheder), som ser et uudnyttet potentiale i et område. Det betyder dog, at der skal opbygges en kultur ved myndigheder, politikere og grundejere, som giver rum og plads til initiativerne – både rent fysisk og ved at løsne midlertidigt på regulativer.

HVOR SES DE MIDLERTIGE ANVENDELSER?

Midlertidige anvendelser af byens rum er flygtige og kan bestå i enkeltstående events på en time, eller de kan få en mere varig rolle over flere år, mens andre viser sig så bæredygtige, at de bliver permanente. Anvendelsen kan påvirke mindre steder eller føre til omdannelse af større byområder. Midlertidige anvendelser foregår ofte på steder, som har både historie og identitet - fx et gammelt skibsværft eller et godsbanearial.

Stemningsbillede af en mulig midlertidig anvendelse på Østre Havn i Aalborg

Som Hayden og Temel påpeger, kan man betragte de midlertidige anvendelser som "... screens onto which something is projected" (*Temporary Urban Spaces*, 2006: 59). Dvs. at den identitet stederne har overlægges med en ny anvendelse, og således får de en ny identitet når de omdannes midlertidigt.

Fælles for de steder som bruges midlertidigt er, at de ofte er uinteressante for det traditionelle ejendomsmarked på det tidspunkt, hvor processen sættes i gang. Deres beliggenhed kan spille ind. Måske ligger de langt væk i forhold til byen, eller måske har de en identitet som steder, som ligger udenfor byens bevidsthed, på trods af at de fysisk ligger tæt på byen – det så man på luftkastellet i København.

Publikationen fokuserer på, hvordan midlertidig anvendelse kan bruges i byplanlægningsprocesser. For det første gennem et pilotprojekt på Aalborg havn - det er den type områder, der er mest erfaring med. For det andet gennem et pilotprojekt i Nibe 15 km øst for Aalborg i et etableret, eksisterende byrumsmiljø, hvor man ønsker at starte en debat om stedets omdannelse.

HVORFOR ER BEHOVET OPSTÅET?

De seneste år er der sket et boom i udviklingen af nye byområder – især langs byernes havnefronter. Der, hvor de havnerelaterede erhverv tidligere havde til huse, er bygget nye kontordomiciler og boliger med udsigt. Typisk er der lagt stor vægt på æstetik og på at skabe kvalitet i det fysiske miljø i omdannelsen. Alligevel kritiseres disse "færdigt" omdannede områder for at mangle liv og identitet. Kritikken vidner om, at identitet ikke kun skabes af investeringer i bygninger og fysisk byrumskvalitet, men at et byområdes identitet også i høj grad opbygges gennem de fortællinger, begivenheder og ikke mindst mennesker, der bruger stedet.

I dag (2009) står byerne overfor endnu en stor udfordring, nemlig opbremsningen i byggeriet, som er forårsaget af finanskrisen. Opbremsningen har betydet, at udviklingen af mange byområder er sat på standby. Samtidig kan byrum bære præg af, at planlægning og gennemførelse af byomdannelse tager tid. Fx har overflødigjorte industriområder typisk stor historisk vægt i byens bevidsthed, men betragtes samtidig ofte som utilgængelige "huller i byen" i borgernes bevidsthed, bl.a. fordi omdannelsesprocessen er så langstrakt. Der ligger altså en spændende udfordring i at bruge tiden "mens vi venter" – aktivt.

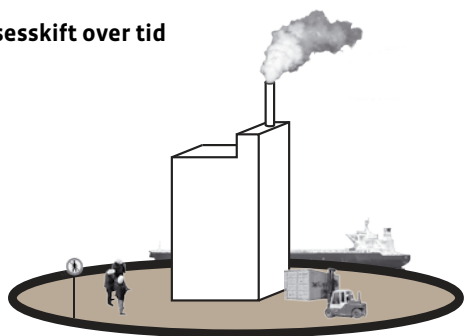

ØSTRIG HAVN - AUG. 2008: TONG (SOFIE NIELSEN)
OPTRÆDER PÅ DEN ELEKTRONISKE FESTIVAL: APART

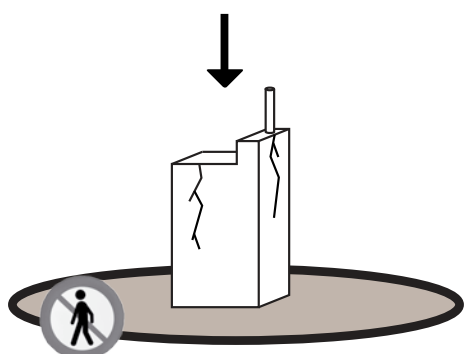

NIBE - SEP. 2008: UNGE NIBEMITTER RULLER GRÆS UD
OG BYGGER MÅL TIL DEN MIDLERTIDIGE BOLDBANE VED
CENTRET

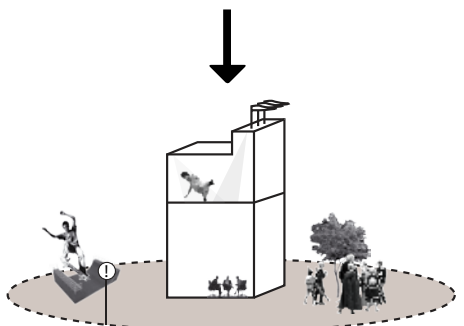
Anvendelsesskift over tid

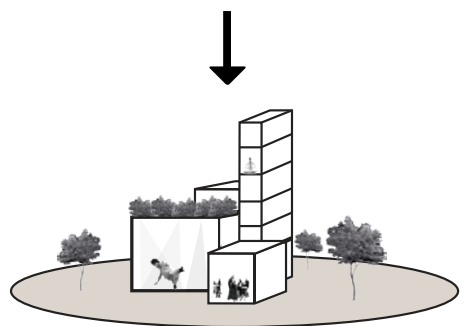
Eksisterende sted

Afventer omdannelse

Midlertidig anvendelse = Ny identitet

Nyt sted i byen

MIDLERTIDIGE ANVENDELSER ER AKTUELLE...

For en kommune når:

- En ønsket udvikling af et område er gået i stå.
- Det går for hurtigt med at omdanne et område. Grundejeren har måske for travlt med at omdanne området og kommunen er bekymret for den **lokale forankring og stedets liv**

- **En offentlighedsfase skal påbegyndes.** Her kan midlertidig anvendelse tages i brug til at sætte spot på en bestemt problematik

- Det ønskes at gå i **dialog med borgerne** om, hvordan de forestiller sig deres lokalområde skal udvikle sig

For byrumspionerer når:

- Dit **netværk mangler et sted at være.** Måske er jeres forhenværende lokalitet blevet utilgængelig, eller jeres krav til lokalefaciliteter har ændret sig

- Der er opstået **en idé til et projekt**, som I hverken har penge eller lokaler til at udføre

For grundejere når:

- Det er ikke det rette tidspunkt at få solgt din grund, fx på grund af **manglende interesse fra investorer**

- **Udviklingen er gået i stå**, og grunden står og forfalder. Måske udsættes den endda for hærværk

- Du ønsker at **øge grundens attraktionsværdi**

- Du vil gerne **bakke gode initiativer op**, som bidrager til at aktivere din grunds nærområde

Procesdiagram over omdannelsen af et sted over tid. Fra eksisterende funktion, til nedlægnings, midlertidig anvendelse og nyt område.

MENTAL BYOMDANNELSE I BYPLANLÆGNINGEN

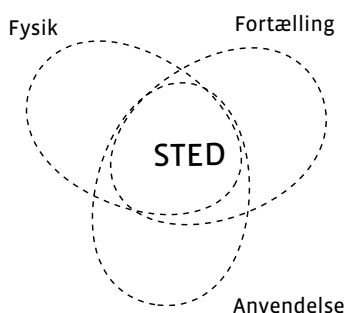
Mental byomdannelse bygger på ideen om

Vidensopsamlingen, som er udført i forbindelse med dette metodeudviklingsprojekt, understøtter tesen om, at byliv ikke blot kan skabes gennem bygninger og landskabsarkitektur. Hvis man vil sikre bylivet når man omdanner, skal man planlægge med alle parametrene for stedskonstruktion for øje: Stedskonstruktion handler nemlig ikke alene om at skabe stedet på baggrund af dets fysiske ramme, men også dets praksis (hvordan det anvendes) og dets fortællinger (de historier, rygter og erindringer, det indeholder).

Samtidig viser pilotprojekterne i Aalborg havn og Nibe by, at et sted har mange identiteter og indgår i en lang række netværk på forskellige skalaer. Det kan derfor være nødvendigt at sætte flere processer i gang samtidig, hvis man vil udvikle steder med mange potentialer, netværk og kommende brugergrupper.

Vidensopsamlingen illustrerer, at man ved at bruge midlertidige anvendelser i byens rum som supplement til byplanlægningsprocessen, netop kan arbejde med stedskonstruktionens tre parametre på en gang - dets fysik, dets anvendelse og dets fortælling. Dermed kan man altså sikre, at stedet ikke blot omdannes på det fysiske plan. Midlertidige anvendelser tillader med andre ord en mere legende og eksperimenterende tilgang, som kan være et godt supplement til de traditionelle byplanlægningsprocesser.

Stedskonstruktionens parametre

Projektet bygger på en forståelse af byudvikling og omdannelse af steder som stedskonstruktion, hvor stedet bygges op af dets fysik, dets praksis (anvendelser) og dets fortællinger

Mental byomdannelse som kick starter

I dette projekt foreslås det, at den midlertidige anvendelse bruges til at kick starte en omdannelsesproces på steder, der allerede er etableret og kendte i byen. Argumenterne bygger på samme grundlag, nemlig at omdannelsen af steder skal tage udgangspunkt både i den fysiske omdannelse, stedets praksis og fortælling. Ved at tage et sted i brug på en ny måde overlejres anvendelsen både med en ny praksis og en ny fortælling. De fysiske installationer stiller spørgsmål til, hvordan vi bruger byrummet, og hermed er kimen lagt for en ny oplevelse og tankeproces om stedet.

Mental byomdannelse som supplement til byplanlægningsprocessen

Det er en vigtig pointe, at projektet ikke lægger op til, at de midlertidige anvendelser skal erstatte byplanlægningsarbejdet. Vi har en lovgivning vedrørende byplanlægning, som både fungerer restriktivt og beskyttende, og som i højere og højere grad også fungerer som igangsætter for processer. Det juridiske dokument stiller rammer op for nogle fremtidige muligheder, som giver alle – borgere, såvel som grundejere – mod på at lægge ressourcer i et område. Samtidig er plansystemet så åbent, at man i en byplanlægningsproces kan give mulighed for at indarbejde tid og udpege steder til midlertidigt brug.

I Aalborg lancerer man med Kommuneplan '09 en egentlig strategi for midlertidige anvendelser af ledige byarealer. Man ser et potentiale for industribyens mange byomdannelsesområder i at udnytte den uundgåelige "ventetid" aktivt gennem midlertidige anvendelser. Strategien skal ses som et modtræk til arealernes indbyggede risiko for negative udviklingsspiraler og forfald. Målet er, at man gennem den midlertidige brug kan skabe de nødvendige kim til udvikling af byliv, positiv historiefortælling og derigennem identitetsopbygning og stedskonstruktion.

BRUGERINFORMATION - envejskommunikation

- Udstillinger
- Offentlig høring
- Brugerobservationer
- Brugerinterviews
- Workshops
- Midlertidige anvendelser

BRUGERDREJET UDVIKLING - direkte input/arbejde

Mental byomdannelse er brugerdrevet byudvikling

KORT FORTALT OM MENTAL BYOMDANNELSE

- erfaringer, metoder og perspektiver

- Mental byomdannelse skal ses som **en åben proces**, hvor rammerne stilles til rådighed og brugerne udvikler indholdet efter egen interesse indenfor rammens muligheder. Processen er meget lig **Open Source** - den metode, som bruges til udvikling af IT-programmer
- Den fysiske planlægning skal først og fremmest **koncentreres om at opstille muligheder og de mest nødvendige rammer for en omdannelsesproces** - frem for at tegne en konkret og bindende "masterplan"
- Planlægning, analyse og udvikling af stedet sker simultant i en **byomdannelsesproces i 1:1 tests**
- Udvikling og realisering af mental byomdannelse er et resultat af indspark fra og **sammenspil mellem mange forskellige aktører og deres logikker og interesser**
- I den mentale byomdannelse arbejdes der **stedsligt og lokalt** med konkrete projekter og events

LÆSEVEJLEDNING

Publikationen er opdelt i syv afsnit:

- 1** Første afsnit indeholder en **introduktion til mental byomdannelse** samt et overblik over publikationens opbygning.
- 2** Andet afsnit beskriver **aktørerne** i den mentale byomdannelsesproces og deres respektive **roller**.
- 3** Tredje afsnit dækker de **to pilotprojekter** henholdsvis **i Nibe og på Østre Havn i Aalborg**.
- 4** Fjerde afsnit er publikationens **værktøjskasse** - her kan du læse om en metode til, hvordan du kan gribe en midlertidig anvendelsesproces an, herunder afklarende spørgsmål, forskellige faser, redskaber og tilladelser.
- 5** Femte afsnit indeholder **cases fra ind- og udland**.
- 6** Sjette afsnit er et **inspirationskatalog**, som giver et overblik over en række kort beskrevne eksempler på midlertidige anvendelser.
- 7** Syvende og sidste afsnit går **bagom mental byomdannelse**.

Mental byomdannelse er et bindeled mellem den formelle byplanlægningsproces og brugerreven byudvikling. De midlertidige anvendelser påvirker planlægningen af stedet, og visionerne for stedet kan påvirke de midlertidige anvendelser

AKTØRER

”Hvis man kan få den [energien i byens frivillige netværk] aktiveret, så er der en arbejdsmuskel i en by, man slet ikke kan forestille sig. Det er bare et spørgsmål om at trykke på de rigtige knapper, stille nogle ting til rådighed – og så lade byen få det til at vokse” (Christian Villum, Platform4).

”Jeg tror, man kan få øje på nogle ting, som man ikke vil få øje på ved at bruge de kendte planlægningsprocesser ... fordi det er fysiske rammeplaner. Her kan man få øje på nogle andre ressourcer, som kan tilføre stederne værdi – samtidig med, at man kortlægger et område med andre øjne” (Rie Malling, Aalborg Kommune).

”Vi vil meget gerne være med til at starte en god proces. Ikke blot for at få positiv omtale. Det er interessant at nogen tænker anderledes, og det har været sjovt at komme ned på Platform4 – folk er meget entusiastiske” (Søren Lundby, repræsentant for grundejer på Østre Havn i Aalborg).

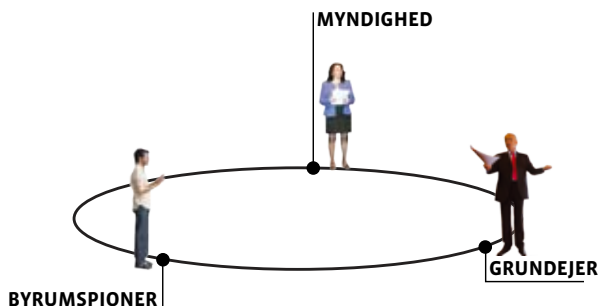
I August 2008 slog Platform 4 dørene op til det gamle pakhus på Østre Havn i Aalborg. En af de første afholdte aktiviteter blev workshoppen 'ARTificial/ Kunstig' som behandlede feltet mellem design, kunst, arkitektur og teknologi.

AKTØRER

TRE TYPER INITIATIVTAGERE

Pilotprojekterne og casene peger på tre typer initiativtagere – byrumspionerer, myndigheder og grundejere. Hver har forskellige dagsordener og baggrunde for at gå ind i et samarbejde. De mange interesser betyder, at det er vigtigt at få afklaret både organisationsopbygning og rollefordeling såvel som forholdet mellem styring og ikke-styring. Der skal skabes ejerskab og fordeles ansvar. Det handler om at give spillerum til nye uforudsete initiativer og samtidig sikre, at grundejerne kan føle sig så trygge, at de tillader den midlertidige anvendelse.

”Man får nogle brugere ind, som normalt ikke har adgang til disse faciliteter ... i dette tilfælde rum og udearealer, som kan noget andet end det den planlagte del af byen kan. Det er muligt at tænke planlægning på en mere oprigtig måde, så det ikke er en planlægning nedefra og op, hvor man inviterer nogle folk og taler om det, men at sige: ’Hvad kan I gøre?’ Det åbner mere op for en helt anden type brugerperspektiv” (Lasse Andersson, Aalborg Universitet).

BYRUMSPIONERERNE

Hvad gør de?

Med inspiration fra bogen *Urban Pioneers* (2007) kaldes de civile aktører her byrumspionerer. Byrumspionererne har ofte en god idé og lyst til at afprøve nye ting i praksis. De tiltrækkes ofte af de rå industrielle steder, hvor de kan få frit spil og sætte deres præg på stedet gennem anvendelsen. Projekterne vokser sjældent alene - den ene begivenhed og aktivitet tiltrækker den anden, og der opstår hurtigt formelle og uformelle netværk. De arbejder ofte spontant, og er gode til at danne netværk. Ikke mindst har de lysten og troen på at skabe noget nyt.

Hvorfor?

Nogle byrumspionerer har kommercielle ambitioner - måske vil de starte mindre butikker med særlige nichevarer eller nye kulturelle eller rekreative tilbud. Andre tænker i ikke-kommercielle formål som fælles haver, aktiviteter for børn og unge, kunst- eller sportsprojekter. Fælles er villigheden til at lægge en stor personlig indsats. Uanset om motivet er kommercielt eller ej, er byrumspionererne en enorm ressource, som kan bruges i en dynamisk byudvikling.

Hvad er vigtigt?

Mange byrumspionerer har et meget lille økonomisk budget. De arbejder delvist frivilligt eller er støttet af fonde og sponsorer. De leder derfor efter steder, som er gratis eller meget billige at leje. Det kan dreje sig om officielle, egentlige lejekontrakter eller en accept fra grundejer af deres tilstedeværelse. Det har vist sig, at flere projekter med tiden udvikler sig til professionelle forretninger og bliver en del af den urbane økonomi. Groft sagt kan man sige, at jo mere langsigtede aftalerne er, jo mere er de villige til at investere ressourcer i stedet.

En ny rolle?

Aktiviteten viser sig flere steder at skabe social, kulturel eller økonomisk værdi. Det betyder, at byrumspionererne fremstår som reelle og vigtige samarbejdspartnere. Den nye rolle kan give flere muligheder og indflydelse, men det kan også betyde krav om større organisering og ”ansvarlighed”. Der er en skarp balancegang mellem det at stille krav om professionalisme og det at give frihed til at skabe. Det handler grundlæggende om at sikre, at ildsjæle og gode initiativer ikke drukner i administration.

”Der er en ambition om at lave noget, som er fedt for byen og fedt for os – fedt for den del af byen som vi repræsenterer. Der er en motivation, som ligger gemt og er utrolig stærk, hvis man får den engageret – ikke kun hos os, men hos mange mennesker. [...] Man tilsidesætter egentlig den personlige vinding som sådan, fordi tilfredsstillelsen ligger i at se det realiseret” (Christian Villum, Platform4).

MYNDIGHEDERNE

Hvad gør de?

Myndighederne kan gå ind i projektet på flere forskellige niveauer:

- **En del af en byplanlægningsproces:** Midlertidige anvendelser kan arbejdes ind i byplanlægningen, så en særlig procedure for midlertidighed sætter ind, når områder skal omdannes
- **Støtte:** Kommunen kan levere støtte (økonomisk eller med mandskab) til de midlertidige aktiviteter
- **Mediator:** Kommunen kan være igangsætter eller tage rollen som mediator i forhold til fx grundejere eller naboer

Hvorfor?

Der er stadig mere fokus på, at vellykket byomdannelse handler om mere og andet end fysiske forandringer – omdannelse handler også om identitetsopbygning og stedskonstruktion. Myndighederne kan aktivere områder, som ellers ligger øde hen, ved at igangsætte en mental omdannelsesproces og derved gøre dem attraktive og kendte på bykortet. Hos myndigheder og politikere er der desuden i disse år særligt fokus på udvikling af byens kreative netværk, inddragelse af borgerne og at området bidrager positivt til hele byens udvikling.

Hvad er vigtigt?

Det er væsentligt, at der opnås en forståelse for og et engagement i de midlertidige anvendelser i hele organisationen. Det kan gøres ved at oprette et task force for de midlertidige anvendelser, som arbejder tværfagligt og tværsektorielt. I Berlin har de lokale myndigheder nedsat en tværfaglig gruppe, som faciliterer de midlertidige anvendelser – herunder hjælp til kontraktforhandling med grundejere, indhentelse af tilladelser mv.

En ny rolle?

Fra at have været leverandør af store planer, strategier og regulering af planlægningen har myndighederne i dag også rollen som en slags fødselshjælper eller facilitator. Det er vigtigt, at den lokale myndighed er positivt involveret i projektet, uanset hvem projektets ejer er. Det har bl.a. betydning for, hvordan ansøgninger til de midlertidige anvendelser bliver modtaget og behandlet.

”Planlægningens natur handler om at styre en udvikling, hvor midlertidighed handler om et fravær af styring. Man bliver nødt til at give noget frit og sige, at nu prøver vi det her og ser, hvad der sker. Om det er med til at hjælpe området i den rigtige retning ... man ved det jo faktisk ikke helt, når man starter. Når man giver et område frit til at nogen kan bruge det midlertidigt, bliver man nødt til at give slip for nogle ting – velvidende at det kan gå galt” (Annette Rosenbæk, Aalborg Kommune).

GRUNDEJERNE

Hvad gør de?

Grundejeren udlåner eller lejer sin grund/bygning ud. Dvs, at han stiller sin ejendom til rådighed. Det kan være byrumspionererne, der står for istandsættelse og indhentning af tilladelser, eller det kan være grundejeren, der står for det praktiske.

Hvorfor?

Grundejerens incitament består ofte i markedsføring af området for at øge markedsværdien. Det kan også være et ønske om at udnytte grunden, forhindre hærværk og forfald samtidig med, at stedets værdi fastholdes eller øges, indtil det er attraktivt at starte en større omdannelse. At grundejeren viser åbenhed og vilje til at inddrage forskellige typer af borgere som et bidrag til at udvikle bylivet i området, må ses som et aktiv. Grundejerens deltagelse kan desuden give positiv omtale.

Hvad er vigtigt?

Pilotprojektet på Østre Havn viste, at det er afgørende for grundejeren, at rolle- og ansvarfordeling blev afklaret tidligt i processen. Samtidig er det vigtigt, at potentialet for den midlertidige anvendelse er klart - fx gennem eksempler på, hvilke betydninger den midlertidige anvendelse har haft lignende steder, hvad der kan ske på den aktuelle grund, hvilke byrumspionerer, der kunne tages kontakt til og helt praktisk, hvordan det kan foregå.

En ny rolle?

Mange virksomheder og boligejere efterspørger placeringer med en stærk identitet og god fortælling. Det krav søger projektudviklerne at efterleve, og en af måderne er at foreslå placeringer tæt på steder, hvor subkulturelle miljøer trives. Grundejerens fokus drejes derved mod fremme af identitetsskabende processer.

EKSEMPLER PÅ DE TRE AKTØRERS ROLLER

Her vises eksempler på de tre aktørers roller i en mental byomdannelsesproces. Det interessante er, at den klassiske skarpe opdeling mellem interesserne ofte viskes ud til fordel for at skabe win-win-win situationer. Hver aktør har fortsat sin type magt og sine interesser, men frem for at kæmpe mod hinanden, arbejdes der taktisk med hinandens interesser på en positiv måde.

1 Grundejeren som tovholder

En **grundejer** ser en fordel i at lade sin grund anvende midlertidigt for at skabe identitet og gøre den til et sted i byen. **Han vælger derfor at udleje sin bygning** over 10 år til forskellige events og kunstnere. Han står selv for at **indgå lejeaftaler med byrumspionerne** og har **ansvar for bygningernes sikkerhed og dialog** med naboer og myndigheder.

Grundejeren indtager rollen som tovholder – **han har ansvaret og bestemmer suverænt**. Lejerne kan bruge lejemålene, men de har ikke indflydelse på stedets overordnede idé, eller hvem de øvrige lejere er. Grundejeren lægger en liste over ledige lejemål ud på en hjemmeside og forhandler direkte med byrumspionerne. Myndighederne kan for eksempel have ansvar for trafikal adgang og for at anlægge stier og offentlige arealer, men de har ikke nødvendigvis en rolle i projektet.

Lignende projekter: Bazar Vest - Århus, TMV-Trondheim, Silo 52 - København

”Hvis der er styr på, hvem der har ansvar for myndighedskontakten og tilladelse, ville vi gerne gøre det igen. Fx har vi tilladt en maleriudstilling i en bygning et andet sted. Her har vi pointeret, at de selv skulle stå for det praktiske med tilladelse og de tiltag, der skal til for at gøre det lovligt” (Søren Lundby, repræsentant for grundejer på Østre Havn i Aalborg).

2 Myndighederne som kick starter

Myndighederne ejer en **store industrigrund** og har **ansvar for at udvikle den som en ny bydel**. Myndighederne kan indkalde forslag om, hvilke interesser og aktiviteter, der kunne have interesse i at anvende området (evt. via konsulenter). Der **ned sættes en styregruppe** bestående af repræsentanter for alle parterne (myndighed, byrumspionere, evt. naboer og grundejer), der udvælger projekter. En arbejdsgruppe koordinerer aktiviteterne. Myndighederne har **ansvar for bygningernes og områdets sikkerhed**.

Lignende projekter: Musicon - Roskilde, NDSM - Amsterdam.

3 Byrumspioneren lever drømmen

En byrumspioner ønsker at bruge et sted til en midlertidig aktivitet. Han finder stedet og starter han sin aktivitet op. Han er **villig til at lægge et stort personligt arbejde i stedet, men har ingen økonomiske midler** til at realisere aktiviteten. Det kan være drømmen om en bynær hockeybane eller en café med udstillinger af lokale kunstnere. I forhold til grundejeren er **han nødt til at bevise, at han ikke forringer grundens værdi**, og at han er **villig til at flytte**, når grundejeren igen vil bruge grunden.

Lignende projekter: Luftkastellet - København, Wooloo Productions - Berlin

”Kvaliteten ved platform4 er, at det ikke er en institution. Det er en rå ramme, hvori der kan være alle mulige projekter. Det er projekterne, der bestemmer. Hvis man begynder at box'e det, så forsvinder det.” (Lasse Andersson, Aalborg Universitet).

Sommercaféer ved vandet, Berlin

PILOTPROJEKTER

”For mig personligt har det betydet et lille skub: Stilheden og tavsheden skal have en ende. Vi har nu taget initiativ til at skabe en tænketank for 40-50 mennesker. Første møde er afholdt og andet møde er undervejs” (Jens Østergaard Madsen, Formand for Kulturelt Samråd i Nibe, tidligere borgmester i Nibe).

”Min mormor syntes, det var ’herligt’, at vi unge blev sat lidt i gang - på en god måde, hvor vi syntes det var sjovt” (Malene, 8.a, Nibe).

”Os, der laver sådan nogle ting, har nogle ambitioner og en nydelse ved at skabe og der er man ikke økonomisk drevet. Det er mere, at man har nogle ambitioner om, hvad man kan skabe i en by – og hvad der er fedt i vores verden” (Christian Villum, Platform4).

Pilotprojekt Platform 4 på Østre Havn i Aalborg. Strandbar, værksted, udstillinger, workshops og festivaler for elektronisk kunst og musik er rykket midlertidigt ind i det gamle pakhus for en periode på 4 år.

PILOTPROJEKTER

TO PILOTPROJEKTER

Afsnittet indeholder en erfarings- og vidensopsamling med fokus på mental byomdannelse i praksis. Pilotprojekterne er gennemført for at undersøge, hvad midlertidighed kan i forhold til en byplanlægningsproces. Afsnittet afsluttes med en opsamling af erfaringer fra de beskrevne eksempler og anbefalinger til, hvordan mental byomdannelse kan bruges som supplement til byplanlægningen.

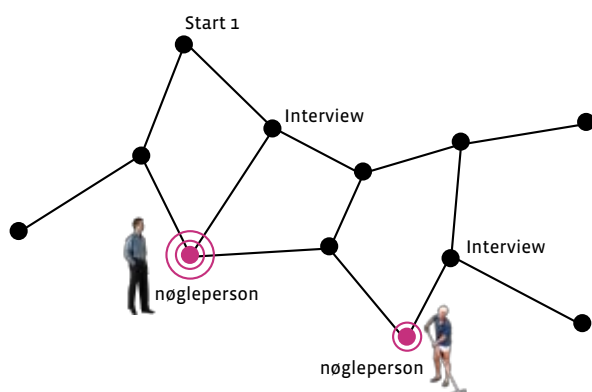
Metodiske overvejelser

For hver af pilotprojekterne er der gennemført bygnings- og byrumsanalyser, netværksanalyser, fødselshjælp til netværksdannelser og konkrete kick off arrangementer med efterfølgende erfaringsopsamling.

De fysiske registreringer er baseret på kendte byplananalytiske værktøjer, herunder rumlige og strukturelle registreringer og bygningernes tilstand suppleret med mere fænomenologiske analyser af stemningen og det oplevede rum.

Netværksanalysen blev i begge pilotprojekter gennemført med metoden "rullende interviews". Metoden baserer sig på interviews af tilfældige personer, der gennem et interview giver deres holdninger til kende og henviser til to andre personer, de mener, er relevante for emnet. Den underliggende tese er, at den personlige henvisning er et kraftfuldt redskab, når man skal afdække netværkskonstellationer, sammenhænge og uformelle netværk.

Rullende interviews

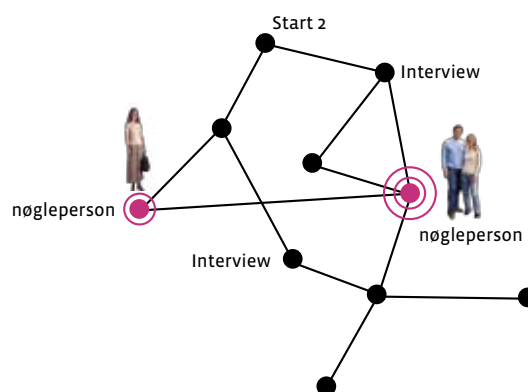
Valg af de to pilotprojekter

To byområder er udvalgt til pilotprojekter - det ene er Østre Havn i Aalborg, det andet er Nibe midtby. Der er tale om to forskellige steder - indbyggermæssigt, historisk og typologisk. Østre Havn står overfor en omfattende omdannelse fra industriområde til bydel. Nibe står overfor en moderniseringsproces med fokus på byens fremtidige rolle og udvikling. Fælles for begge steder er, at man ønsker at bygge videre på stedernes eksisterende kvaliteter, herunder den historiske identitet, bebyggelsens kulturarv og den lokale bevågenhed. Man ønsker at starte en åben proces, som giver plads til lokalt initiativ og forankring, uforudsete muligheder og derigennem skabe debat om stedernes fremtid og identitet.

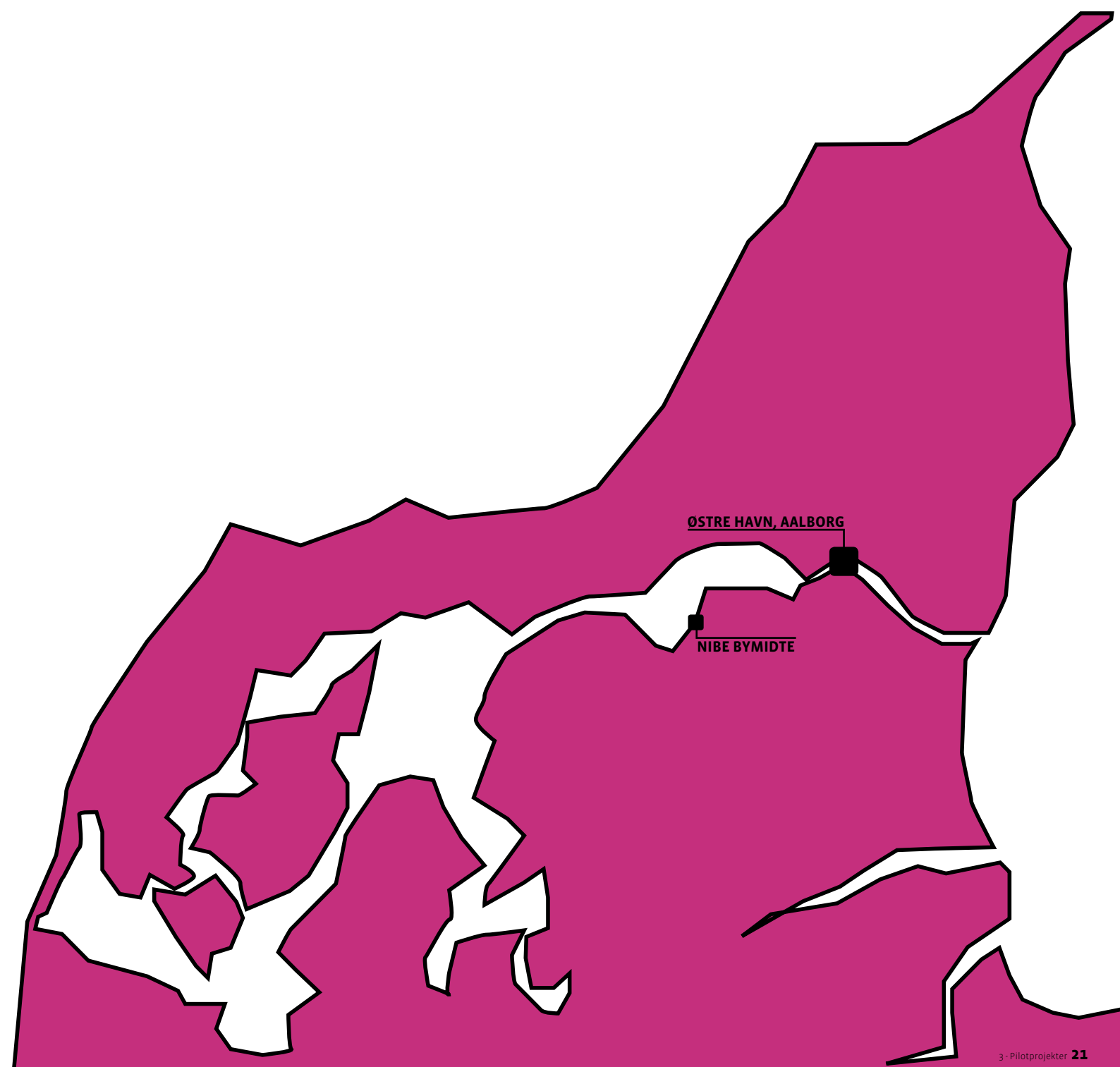
Beskrivelse af pilotprojekterne

Hvert pilotprojekt bygges op efter en beskrivelse af:

- **Stedet:** Dets fysiske rammer, dets fortællinger og planmæssig anvendelse
- **Formål:** Hvad vil man med stedet på sigt, og hvad er formålet med den midlertidige anvendelse?
- **Proces:** Hvordan er pilotprojektet forløbet, og hvad var nøglebegivenhederne?
- **Status:** Hvad sker der nu på det pågældende sted?
- **Roller:** Hvilke aktører var involveret, deres roller og hvem der havde ansvar for hvad?
- **Særlige komplikationer:** Særlige forhold som havde indflydelse på, hvordan processen forløb
- **Erfaringer:** De vigtigste erfaringer uddrages på baggrund af bl.a. interviews med aktørerne

To eksempler på rullende interviews og kortlægning af vigtige aktører og uformelle netværk

ØSTRE HAVN, AALBORG

NIBE BYMIDTE

ØSTRE HAVN, AALBORG

STEDET

Østre Havn ligger ved Aalborgs havnefront. Havnefronten er gennem de seneste år blevet renoveret med satsninger som havnepromenade, havnebad, Utzon Centeret, Nordkraft og Musikkens Hus – Østre Havn ligger i forlængelse af det lange stræk.

Østre Havn består i dag af industribygninger med etagehøjder op til 20 meter. Hermed sprænger stedet byens skala og tegner sig som et markant punkt i Aalborgs skyline. Bygningernes skala, siloelementer, kornskakter og overløbende rør tegner i den rumlige skala et særligt landskab. Nogle af bygningerne er dog i fysisk dårlig stand, og der er konstateret risiko for forurening som vanskeliggør genbrug af bygningerne. Andre er udpeget som bevaringsværdige og må ikke nedrives – herunder Pakhus 4, som nu danner ramme om Platform4.

Fortællingen

Østre Havnebassin var det første industrielle havneanlæg i Aalborg, og Østre Havn har været udgangspunkt for en omfattende produktion af korn og foderstoffer i mange år. Produktionen er efterhånden afviklet totalt, og området skal nu spille en rolle i den samlede omdannelse af havnefronten – stedet skal blive en ny bydel i byen.

Det funktionelle produktionslandskab byder, hverken i skala eller stemning, den almene borger indenfor. Samtidig står det klart, at Østre Havn, som et centralt beliggende område ved havnen, får en vigtig betydning i Aalborg i fremtiden.

Byplanlægningsmæssig status og sammenhæng

Området ejes af A. Enggaard A/S. A. Enggaard købte det i 2005, og står som developer af mange forskellige områder i Aalborg og er derfor en vigtig aktør i udviklingen af Aalborg.

Som en del af processen har der været arbejdet med en byomdannelsesstrategi med fokus på, hvordan man med midlertidige anvendelser kan lægge kimen til et mangfoldigt byområde. Også på Østre Havn er der en overhængende risiko for, at virksomhedsdomicilerne og velhaverboligerne kommer til at dominere. Samtidig betyder områdets størrelse, at udviklingen vil strække sig over årtier. Projekt Mental Byomdannelse tænkes som et vigtigt element i arbejdet med at skabe identitet og liv i området sideløbende med, at den fysiske byomdannelse bliver konkretiseret.

FORMÅL

Den midlertidige anvendelse skal undersøge områdets potentiale og sætte en mental omdannelsesproces i gang. Østre Havn skal gå fra at være et "blind spot" i byen til at være et "hot spot".

De midlertidige aktiviteter skal åbne Østre Havn op for byens borgere. Stedet er ikke midtby, forstad eller opland og indgår ikke i de kendte byrumsnormer og -fortællinger. Derfor skal de midlertidige anvendelser definere stedets identitet på ny.

PROCES

Registrering af området

Arbejdet med pilotprojektet begyndte med en afdækning af områdets fysiske og netværksmæssige potentialer. Denne fase startede i begyndelsen af foråret 2008 og indebar en nøgtern registrering af områdets fysiske karakteristika. Her blev det tydeligt, at arkitekturens rumligheder og mellemrummenes karakter gav mange forskellige muligheder. Mange af bygningerne måtte dog udelukkes – enten pga. nedstyrtningsfare, meget store krav til oprydning eller mistanke om forurening.

ØSTRE HAVN, AALBORG

Kommune: Aalborg Kommune

Sted: Udtjent industriområde beliggende centralt ved havnefronten

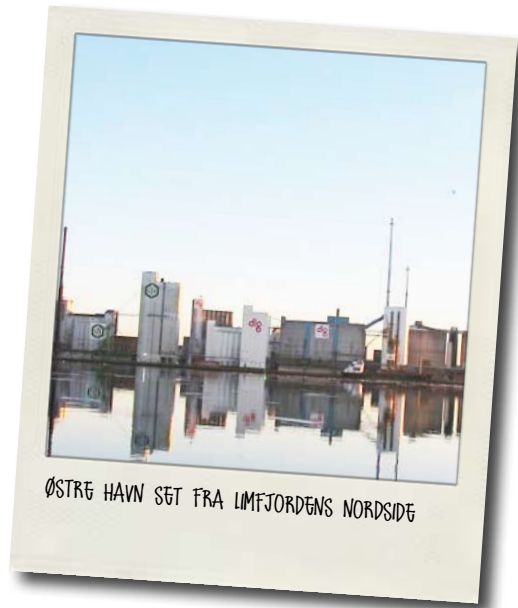
Indbyggere: 0

Aktører: Enggaard A/S (grundejer), Platform4 v. Kristian Ravn-Ellestad, Sofie Nielsen og Christian Villum; Aalborg Universitet v. Lasse Andersson og Aalborg Kommune v. Tonny Skovsted Thorup, Rie Malling og Bodil Henningsen, Borgmesterens forvaltning samt Teknisk forvaltning v. planlægger Annette Rosenbæk og byggesagsbehandler Thomas Birket-Smith

Det midlertidiges karakter: Workshops, udstillinger, festival, koncerter, strandbar, Kulturnat

Effekt: Anvendelse af pakhus til netværksorganisationen Platform4, delvist istandsat af grundejer og – udlånt i 4 år, nyt tegnestuefællesskab i lodstårnet, den musiske skole flytter ind i administrationsbygningen. Østre Havn findes på taxiernes GPS. Projektets videreførelse er delvist støttet økonomisk af Aalborg Universitet.

BYGNINGER

- SKAL BEVARES
- KAN UMIDDELBART ANVENDES
- KRÆVER OPRYDNING FØR ANVENDELSE
- UDLEJET/UKENDT
- IKKE UMIDDELBART ANVENDELIGT

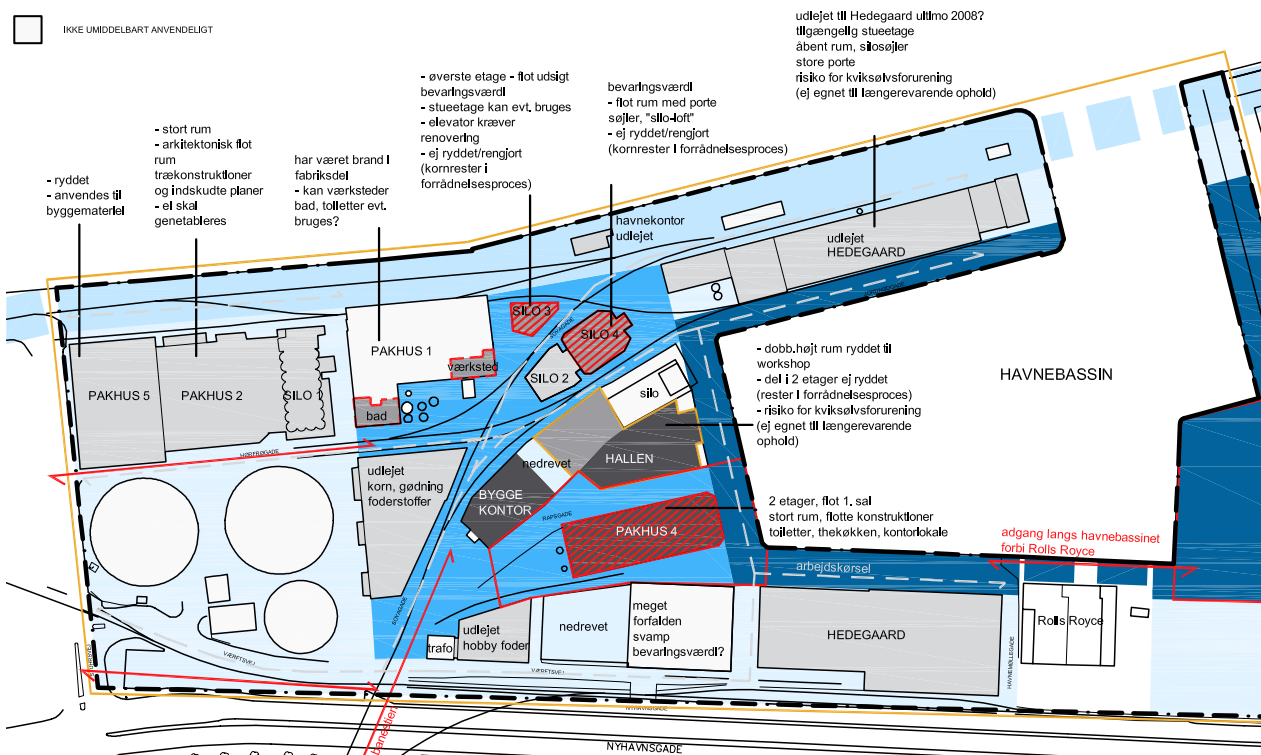
BYRUM

- IDEAREAL INDENFOR PROJEKTGRÆNSE
- FJORDKAJEN
- DE SMALLE GADER OG PLADSDANNELSER
- KANTEN OMKRING HAVNEBASSINET

TILGÆNGELIGHED/ANVENDELSE

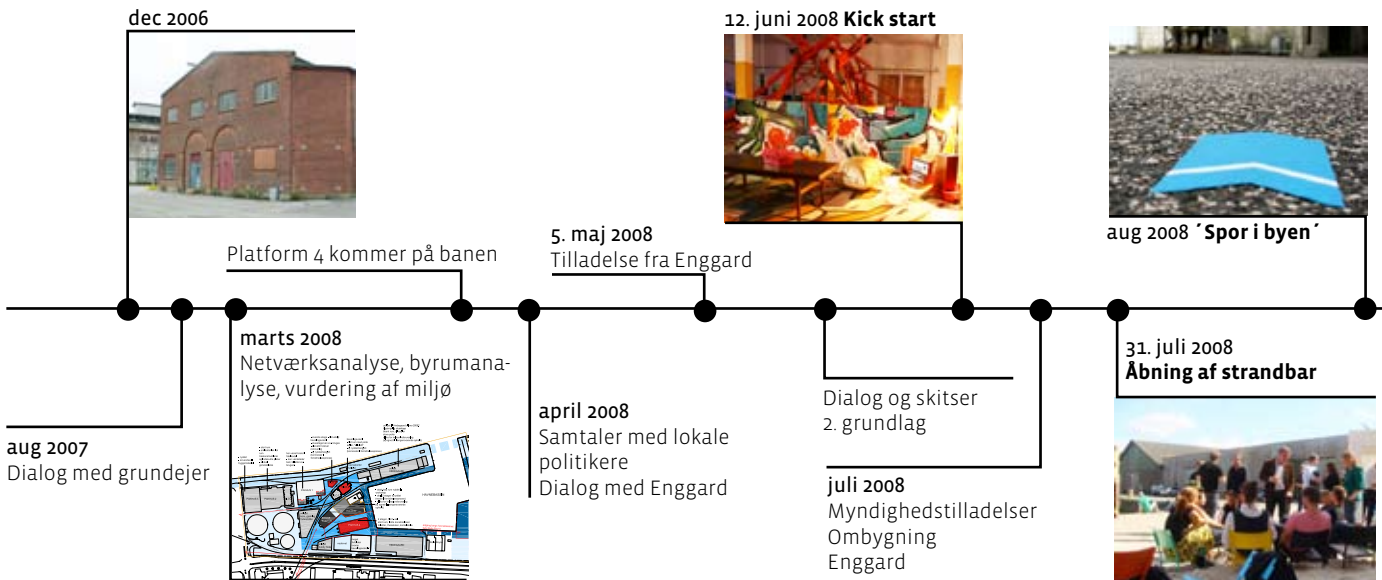
- VELEGNET TIL LÆNGEREVARENDE ANVENDELSE
- EVT. EGNET TIL LÆNGEREVARENDE ANVENDELSE
- VELEGNET TIL KORTERE ANVENDELSE
til events og midlertidige installationer

- VIGTIGE FORBINDELSER
- ARBEJDSKØRSEL

Registreringskort af Østre Havns fysiske og netværksmæssige kvaliteter og potentialer

Tidslinie

Aktørnetværk

Afkodningen af mulige aktører gennemførtes indledningsvist med ca. 20 interviews. Gruppen af aktører valgte at arbejde videre med en idé om at blande kunst og teknologi under overskriften Techne. Ideen var formuleret i et samarbejde mellem Aalborg Kommune og Aalborg Universitet. Projektet havde et godt drive, og det kunne rumme mange af de øvrige aktører. En gruppe unge lokalt forankrede initiativtagere fra Bretteville Hotspot endte med at være dem, der skulle skabe indholdet i bygningen. Platform 4 var født.

Involvering af lokale politikere

Sideløbende med registreringen af området og netværksanalyserne, blev der på tomandshånd gennemført samtaler med de lokale politikere. Dialogen lagde vægt på at forankre ideen i den politiske sfære, give politikerne mulighed for at stille spørgsmål og få input fra politikerne til visioner for stedet.

Aftale med grundejer

I juni kom en aftale i stand med grundejer A. Enggard. Pakhus 4 kunne bruges gratis de næste fire år og grundejer ville sætte det delvist i stand.

Projektbeskrivelse

Hermed var aktører, sted og den overordnede aftale på plads. Med Platform4 i front blev det store arbejde med at klargøre huset, få det godkendt til ophold og større arrangementer etc. sat i gang. Organisatorisk skulle der etableres et interessefællesskab omkring Platform4. For at invitere så mange som muligt indenfor, startede Platform4 op med at afholde en workshop, hvor en bred kreds af Aalborgs ildsjæle og kunstneriske aktører, herunder de interviewede, blev inviteret. Formålet var i fællesskab at skabe indholdet gennem en workshop-konkurrence. Her skulle lokale grupper over en uge åbne Pakhuset til et arbejdende værksted og producere og udstille projekter i forbindelse med åbningen af pakhuset. Vinderne fik økonomisk støtte til fuldførelsen af deres projekt. Workshoppen gav både mange hænder til at løse de forskellige opgaver, men også kontakt til folk, der var villige til at lægge masser af energi, tankevirksomhed og frivillige kræfter i udvikling af Platform 4.

Kick start af området

Området blev åbnet med en strandbar d. 31. juli 2008. På dette tidspunkt var projektets hjemmeside også i

11-16. aug 2008
'Gaden rykker indenfor'
Street art festival

18-24. aug 2008
Workshop og fernisering
[ARTificial//KUNSTig]

10. okt 2008 **Kulturnat**

Opstart erfaringsindsamling
interviews og formidling

13. dec 2008 **Presencia**

Sommer 2009
Elektronisk festival

Nedrivning af bygninger

3-26. sep 2008

LUDINNO designworkshop

4-6. sep 2008
Apart Elektronisk festival

1. nov 2008 **Simpel**

Udvikling
af organisering

luften (www.platform4.dk). Derudover blev der afholdt en større åbning af udstillingen ARTificial/KUNSTig, hvor både kommunen, pressen og samarbejdspartnere var inviteret til et officielt åbningsarrangement. Her blev holdt oplæg om projektets baggrund og idé. Samtidig havde folk mulighed for at møde folkene bag Platform4. Dette arrangement tjente god gavn, fordi det øgede folks opmærksomhed om stedet og bidrog til en generel information om hvad og hvorfor.

Samtidig med åbningen af pakhuset blev delprojektet, 'Spor i byen', gennemført med en forbindelse fra midtbyen til Østre Havn. Formålet var at åbne området op og tiltrække Aalborgs borgere fra midtbyen og ud til området. 'Spor i byen' indebar opsætning af mindre byrumsinstallationer og pile på Østre Havn. De pegede på stedets potentialer og understregede bygningernes store skala i forhold til den menneskelige. Eksempelvis var der sat et borde-bænke sæt op på en solplet, en kikkert og en skammel ved et godt udsigtspunkt og en basketball kurv ved en høj mur. Postkort, som fortalte om åbningen af Østre Havn og Platform4, blev omdelt til caféer, butikker og det lokale bibliotek.

STATUS

A.Enggard har indgået en aftale med Platform4, som sikrer brugen af Pakhus4 de næste 4 år. En ombygning, så husets første sal kan komme i brug, er på vej. Det betyder, at aktiviteterne vil fortsætte, og at området vil vedblive med at være en aktør i Aalborgs byrumscene. Der er allerede nu lagt op til APART (elektronisk festival) '09, Liquid Borderland (en flygtig-kunst-festival), Elektronisk Skattejagt, RE-Evolution (genbrugs-kunst-festival) og Sail-In Biograf. I efteråret 2008 blev der oprettet en deltidsstilling til kræfterne bag Platform4 finansieret af Aalborg Universitet, som sikrer, at der vil være både tid og råd til det organisatoriske arbejde med at skabe indhold i det gamle pakhus.

Universitetet forventes i fremtiden at leje sig ind for at give de studerende en ekstra arbejdsplads.

Som et forarbejde til en egentlig rammeplan godkendte Aalborg byråd i sommeren 2008 en række principper for Østre Havn og principper for omdannelsens tilrettelæggelse.

ROLLER

Roller og ansvar

Kommunen, og særligt borgmesterens forvaltning, var centrale aktører i etableringen og stadfæstelsen af Platform4. Teknisk forvaltning spillede en vigtig rolle i forhold til udvikling af projektet og tilladelser. Samtidig var Teknisk Forvaltning også sparringspartner og planmyndig for grundejer A. Enggaard. Omdannelsesplanen har været under udvikling samtidig med, at de midlertidige aktiviteter blev etableret. Dette har både givet fordele og ulemper i processen – da tilladelsen til at bruge området midlertidigt kan bruges som genstand i forhandlingen. Også den indholdsmæssige idémand fra universitetet, Lasse Andersson, har spillet en vigtig rolle som en slags konsulent for Platform4 gruppen.

- A. Enggaard, Grundejer. **Udlåner pakhuis gratis i minimum 4 år** til ikke-kommercielle aktiviteter. Finansierer forbedringer af bygningen
- Aalborg Kommune, Teknisk forvaltning: Plan- og byggesagsmyndighed, **fødselshjælper og ophavsmand** til metodeudviklingsprojektet
- Aalborg Kommune, Borgmesterens forvaltning: **Støtte til idéudvikling og organisering** af platform4. Giver økonomisk støtte
- Lasse Andersson, Aalborg Universitet: **Ophavsmand til ideen om Techne**, samarbejdspartner for Platform4 gruppen. Deltager i projektet som en del af sit forskningsprojekt.
- Platform4: Christian Villum, Kristian Ravn Ellestad, og Sofie Nielsen: **Drivkræfterne bag Platform4**. Står for arrangementernes indhold samt de praktiske gøremål i forbindelse hermed. Deltager på opfordring af kommunen, men har lille økonomisk andel i projektet – kun aktiv interesse i foretagendet
- Bretteville Hotspot. **Oprindeligt mødested** for Platform4, har desuden støttet projektet økonomisk
- Platform4 interessefællesskab: Deltager på **privat initiativ** på grund af interesse. Hjælper til med de praktiske gøremål i forhold til driften af Pakhus4 og med arrangementerne

- Kunstnerne/artisterne: **Deltager på opfordring** af Platform4
- Lejerne: Dele af **pakhuset lejes** ud til eksempelvis Aalborg Universitet
- Tegnestuen metopos by- og landskabsdesign: Byudviklingskonsulenter. Ophavsmænd til nærværende metodeudviklingsprojekt. Metopos stod især for ideudvikling, opstart af processen herunder registrering af området, netværksanalyse, indledende kommunikation med grundejer, samtaler med politikere og generel projektudvikling i tæt sammen med Platform4 og Aalborg Kommune.

Formidling

Det var vigtigt, at medierne fik fat i historien, så aalborgenserne kunne blive oplyst om de ting, der var undervejs. Det indebar særligt fra Platform 4 en tæt kontakt til de lokale medier, men også udarbejdelse af en hjemmeside, som kunne danne base for tilgængelig information om projektet – dets baggrund og formål – samt information om kommende arrangementer.

Derudover indgik gadens netværk som en vigtig formidler. Rygtet spredtes gennem gademiljøet og nåede derfor ud til mange, dog primært folk fra ungdoms- og iværksættermiljøet.

SÆRLIGE KOMPLIKATIONER

Myndighedsgodkendelse

En af projektets væsentligste udfordringer har været indhentning af tilladelser. Det kræver en række godkendelser og dispensationer at tage området i brug - især når der inviteres til arrangementer med op til 400 deltagere. Særligt har det været vanskeligt at få godkendelse fra brandmyndigheden. Netop sikkerhedshensyn i forbindelse med brand satte kommunens myndighedsrolle voldsomt under pres, og det var en overgang tæt på at få aktørerne til at opgave projektet. Det blev i sommeren 2008 løst ved at indsætte en brandvagt. Nu arbejdes der på en mere varig løsning, som tillader brug under visse betingelser.

Herudover viste det sig, at forskellige forhold fik særlig indflydelse på pilotprojektets forløb:

- Visse dele af **området blev stadig anvendt til andre formål** og afmærkningerne var svære at aflæse. Det betød, at besøgende til stedet kunne komme i tvivl, om det var tilladt at færdes der

- Arbejdet med at skaffe **brandtilladelser** viste sig at være meget besværligt
- Kommunen sad i flere **dobbelroller** – dels som konsulent for grundejer og som medejer til nærværende projekt, dels som igangsætter/fødselshjælper og myndighed. Dobbelrollerne var til tider svære at administrere
- Den interne rollefordeling i den samlede aktørgruppe var ikke helt afklaret til at begynde med. Det resulterede i usikkerhed om, hvem der havde ansvar for, at tingene blev gjort. I sidste ende blev tidsplanen presset og få hænder måtte løse de større opgaver

ERFARINGER

- Det er vigtigt på forhånd at definere **rollefordelingen**, så alle ved, hvad der forventes af dem
- Kommunen bør tidligt i processen forholde sig til sine dobbelroller og overveje, hvordan man kan agere i dem
- Kommunen har en vigtig rolle i at **guide aktørerne** igennem, hvilke tilladelser og dispensationer, der er nødvendige for midlertidig ibrugtagen
- **Kommunen skal turde give en smule slip** – de kan ikke vide præcis, hvad de får
- God idé at lave en **præcis projekt- og aktivitetsplan** - både en plantegning af, hvordan det pågældende sted ser ud, en tidsplan for, hvornår aktiviteterne skal ske, liste over samarbejdspartnere, budget, oversigt over, hvad man skal bruge af materiel. Med en præcis beskrivelse er det nemmere at få folk til at forstå projektet (grundejer og kommune), og få råd til, hvilke tilladelser, der kræves. Samtidig er planen en god retningslinje internt i projektgruppen

Spørgerunde i Aalborg om kendskabet til Østre Havn

Adspurgte: 51

Kender til Platform4: 11 – 21%

Har deltaget i arrangementer/events: 2 – 3%

Kender til 'Spør i byen': 3 – 5%

Har set installationer/postkort: 4 – 7%

KICK-OFF MØDET FOKUSEREDE MERE PÅ AT SKABE INDHOLD TIL PAKHUS 4 END AT SKABE VISIONER

PAKHUS 4: RECEPTION I TEKNISK FORVALTNING

Snapshots af aktiviteter på Østre Havn

OPTRÆDENDE VED APART

TILSKUERE TIL 'APART' FESTIVAL FOR ELEKTRONISK MUSIK, VIDEO OG KUNST

"INDVIKLESE" AF HAVNEBASSINET

FORESTILLINGERNE VED KULTURNATTEN TILTRAK MANGE BESØGGENDE

Indgåede formelle aftaler:

- Tidsbegrænset generel tilladelse til anvendelse af bygning
- Spiritusbevilling
- Aftale om brug af pakhuset i 4 år uden vederlag. Bygningen sættes desuden i stand af grundejer ud fra nogle aftalte kriterier
- Kontrakt om deltidsstilling, som oprettes til en person fra det etablerede Platform4, som sikrer en videreførelse af projektet

SPOR I BYEN

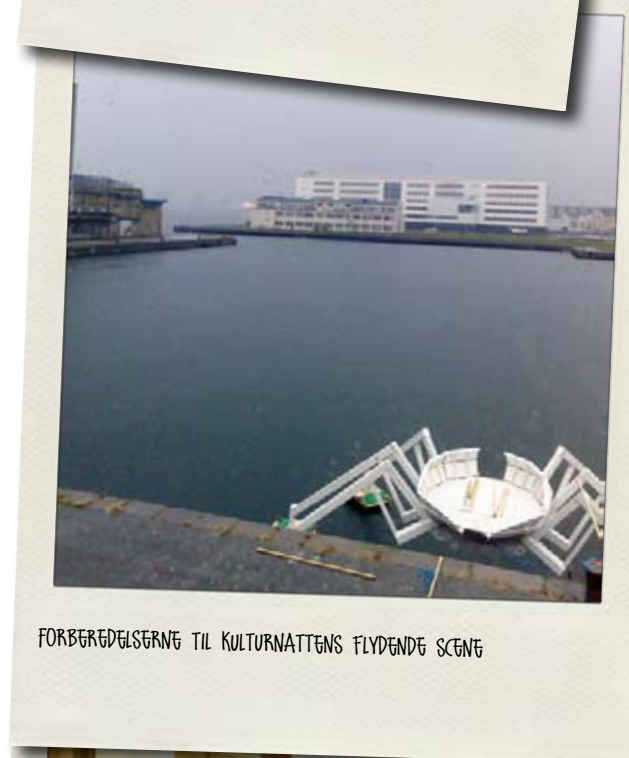
SPOR I BYEN

Afholdte events på Østre Havn, 2008

- Gaden rykker indenfor - kunstudstilling
- Spor i byen - forbindelse til midtbyen
- Strandbar
- ARTificial/KUNSTig- workshop
- APART - elektronisk festival
- Ludinno - workshop
- SIMPEL - Musik event
- Kulturnat 2008
- Presencia - Performativ kunst arrangement

Brug af områdets øvrige bygninger

- Administrationsbygningen: Den musiske skole
- Halbygning: Anvendes til veteranbiler og reparation
- Lodstårnet: Tegnestuefællesskab

FORBEREDELSESTIL FOR KULTURNATTENS FLYDENDE SCENE

TIL KICK-OFF MØDET HAVDE PLATFORMEN ISCENESAT RUMMET - ISCENESÆTTTELSEN VISTE RUMMETS POTENTIALER OG GAV MOD PÅ MERE

EN BRED SKARE AF AALBORGS MANGE NETVÆRK BLEV INVITERET TIL KICK-OFF MØDET. HER VISTE MANGE INTERESSE FOR AT BRUGE PAKHUSET OG MELDT SIG TIL WORKSHOPPEN I AUGUST.

NIBE BYMIDTE

STEDET

Nibe ligger ca. 15 km vest for Aalborg, smukt placeret mellem Limfjorden og et fantastisk bagvedliggende bakkelandskab. Byen har ca. 8000 indbyggere, der fordeler sig i nyere parcelhuskvarterer og en ældre bydel, som er kendt for sit særlige købstadsmiljø. For mange er det netop her byens kvaliteter ligger: Nærheden til landskabet og Limfjorden, samt købstadsmiljøet med velbevarede huse.

Fortælling

Nibes historie er nært knyttet til Aalborgs udvikling, men Nibe har samtidig en stærk egen-identitet, bygget op om Limfjordens sildefiskeri og siden landbrug og købmændskab. Med kommunesammenlægningen skal Nibe, fra at have været hovedby i Nibe Kommune, til at se sig som en del af Aalborg Kommune og som en del af en større administrativ enhed på lige fod med Aalborg Kommunes øvrige byer. Her handler det om at fastholde og udvikle sin identitet som en selvstændig by.

Planmæssig status

Som en del af strategien er Nibes kvaliteter blevet kortlagt, og byens rolle er blevet defineret i forhold til kommunens øvrige byer. Byens indre købstadsmiljø er yderst velbevaret, og lokalplanerne fokuserer her på bevaring af de gamle huse. En ny kommuneplan har desuden sat en diskussion i gang om byens udvikling.

Aalborg Kommune havde lagt op til at søge om et områdefornyelsesprojekt i Nibe, men i sensommeren 2008 stod det klart, at områdefornyelsen foreløbigt ville blive udskudt.

FORMÅL

Når man taler om fornyelse i Nibe har der været meget fokus på bevaring af det særlige købstadsmiljø. Men med et ensidigt sigte på bevaring er Nibes muligheder for fremskridt begrænsede. Tilgangen rummer en indbygget risiko for at tabe de udviklingsmuligheder på gulvet, der ligger i byens mange andre potentialer: At det er et godt og attraktivt bosætningssted 20 minutters kørsel fra Aalborg, byen har nærhed til Limfjorden og har et godt lokalt miljø med et stærkt kultur-, forenings- og handelsliv.

Udvælgelsen af Nibe som pilotprojekt er derfor sket med det for øje at undersøge, om man ved midlertidige anvendelser af Nibes byrum kan igangsætte en mental forandringsproces omkring udviklingen af byrummet.

På den måde fungerer

pilotprojektet i Nibe som en undersøgelse af, hvordan vi kan igangsætte en mental omdannelsesproces i et område, hvor der allerede eksisterer en stærk fortælling og stort ejerskab.

PROCES

Registrering af området

Byens karakter af at være en gammel handelsby kan tydeligt aflæses i byens strukturelle opbygning og arkitektur. Her findes ældre velbevarede huse og krogede gader og "tilfældigt" opståede pladser og kryds. Byens status som bosætningsby for folk, der arbejder i Aalborg Kommune har ydermere resulteret i, at omfattende villakvarterer har udvidet byen mod syd. Parcelhuskvarterne ligger som en kant om den gamle del af byen, og i brug og struktur ligger der en barriere mellem de to dele. Også lystbådehavnen med de tilhørende friluftsboliger og Nibe Bryggeri er adskilt fra byen.

I løbet af registreringen af Nibe stod det dog klart, at byens pladser og forbindelser rummede muligheder, som fysisk og mentalt kunne sammenbinde de tre adskilte dele af byen.

Aktørnetværk

Kortlægningen af byens eksisterende netværk og interviews synliggjorde et omfattende lag af initiativrige mennesker og foreninger. Årligt tilbagevendende begivenheder som Nibe Festival, Nibe Kulturnat og Sildefestival er eksempler på byens drivkraft og seriøsitet. Folk i Nibe er vant til at være aktive i deres lokale miljø og er meget bevidste om at værne om deres ressourcer. De adspurgte aktører i byen – både private, erhvervsdrivende og organiserede, kom med udtalelser, der pegede hen mod et ønske om at indgå i en debat om, hvordan Nibe skal positionere sig i fremtiden: Hvad er det byen skal satse på, hvori består byens styrker? Formår vi at sætte denne diskussion på dagsordenen, så Aalborg Kommune anerkender vores virkelyst?

Kick start af området

Netop virkelysten og den forestående Nibe Festival betød, at det var svært at finde aktører til en midlertidig anvendelse af byens rum over sommeren, samtidig oplevede vi en bred og stærk interesse blandt byens aktører om byens fremtid. Dette satte kursen mod en debat om anvendelse af byens rum. Vi valgte at sætte fokus på rummene i den gamle del af byen, da der netop her er stor fokus på bevaring – men bevaring hvordan?

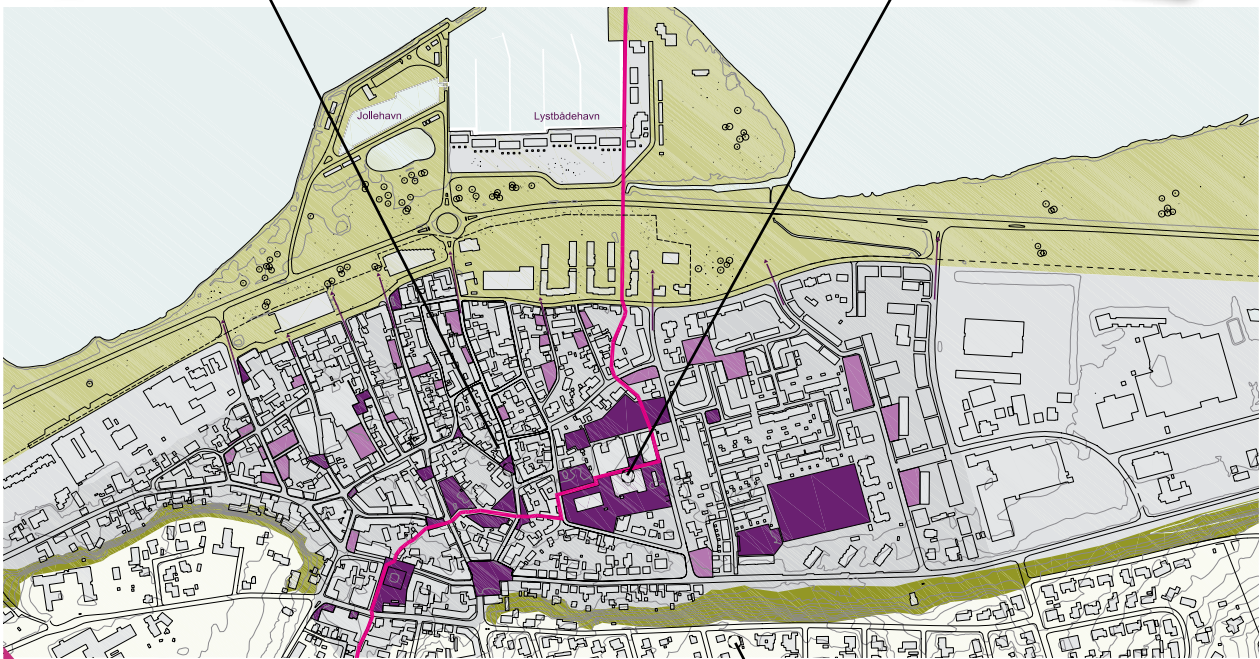

EN AF DE MANGE PLADSER I DEN "GAMLE" DEL AF BYEN
- IDAG BRUGT TIL PARKERING

CENTERET- BYGGET MIDT I 80'ERNE
- DAGLIG HANDEL

Registreringskort af Nibe midtby

NIBE

Kommune: Aalborg Kommune

Sted: 15 km til Aalborg, beliggende ved Limfjorden

Indbyggere: 8000

Aktører: 50 8. Klasse elever fra Nibe Skole, metopos by- og landskabsdesign, samt Aalborg Kommune v. arkitekt Rie Malling

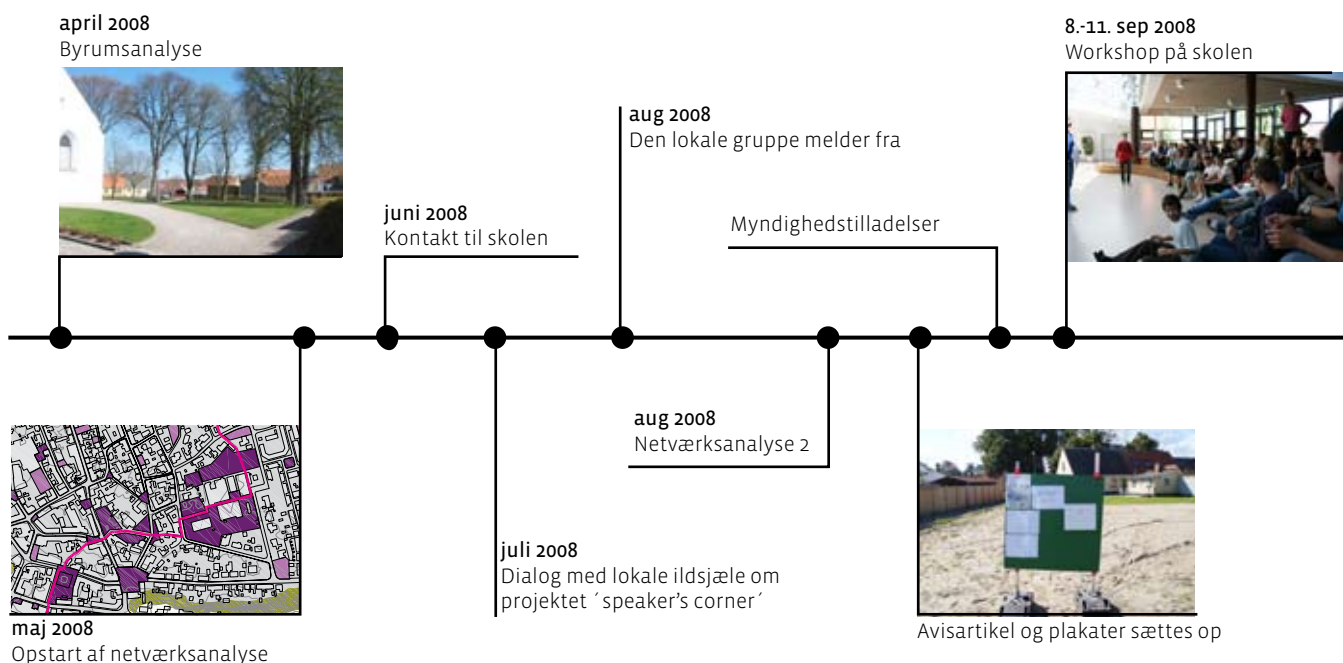
Det midlertidiges karakter: Byens rum i 1:1-Workshop i uge 37, fernisering og åben debat. Debatskabende midlertidige byrumsinstallationer på byens pladser - bænke, mødesteder, fuglekasser, byhaver, skulpturer, boldbane. Installationerne stod i 2 uger

Effekt: Debat om byens rum og nye anvendelser. Dannelse af en tænketank på ca. 50 personer med fokus på byens udvikling. Aalborg Kommune undersøger netop nu muligheden for at stille en grund til rådighed en årrække for midlertidige aktiviteter

PARCELHUSKVARTERERNE LIGGER I PERIFEREN

Tidslinie

Til at igangsætte debatten valgte vi at involvere en gruppe af borgere, der ofte ikke er så synlige i debatten om byen - nemlig de unge. Vi tog derfor kontakt til to 8.klasser fra Nibe Skole og indbød dem til et workshop-forløb over 4 dage. Det indebar, at eleverne skulle ud og interviewe de øvrige nibenitter om deres mening, derudfra identificere nogle temaer i beboernes og deres egne ønsker, og til sidst over to dage bygge en konkret byrumsinstallation. De udvalgte byrum var forskellige af type - byens torv, et grønt område ved byens kirke, en byggegrund ved indkøbscenteret og arealet ved Brugsen, som ligger tæt på hinanden langs en gammel stiforbindelse - Tyvedalsstien. Byrumsinstallationerne skulle bringe nye anvendelser ind i den gamle del af byen og dermed indbyde til debat og reaktioner. Den midlertidige event i Nibe kom til at hedde 'Nibes rum rummer?'

Formidling

Workshoppen blev afsluttet med en fælles byvandring, hvor eleverne holdt oplæg om deres ideer foran de fremmødte (ca. 70 personer - repræsentanter fra erhvervslivet, deres lærere og forældre samt den almene Nibenit). Til åbningen var 3 personer tilknyttet særligt

indbudte ildsjæle, der havde været med til at præge snakken om, hvad den midlertidige event kunne være. De havde til opgave at være med til at diskutere ideerne undervejs og komme med opfølgende kommentarer til sidst. Efterfølgende stod byrumsinstallationerne 2 uger på pladserne. Der var opsat nogle store opslagstavler, som informerede om projektet, samt postkasser, hvori Nibenitterne kunne aflevere sedler med kommentarer til installationerne eller ideer til andre ting.

Uformelt havde debatten fundet sted mellem eleverne under workshoppen, men også mellem eleverne og de forbipasserende. Pludselig havde en dreng på 14 og en dame på 64 en anledning til at tale sammen om byens rum - det var for hende frit og naturligt at spørge til "hvad de dog var ved at lave".

Derudover spillede den lokale avis en stor rolle. Som optakt til projektet førte den en ½ sides artikel om projektet, dets baggrund og idé. Avisen fulgte også workshoppen tæt og åbningen blev dokumenteret med masser af billeder af elevernes projekter. Samtidig refererede artiklen til oplæggene og de kommentarer, som udstillingen fik.

11. sep 2008

Åbning af udstilling og debat

dec 2008

Opstart af erfaringsopsamling
Interviews og formidling

nov 2008

Møde med politikerne
-den videre proces

Planlægning af
forårsaktiviteter

29. sep 2008

Udstillingen fjernes

dec 2008

Nyhedsbrev

STATUS

Byrumsinstallationerne skabte en god debat. Projektet har dermed formået at sætte Nibes fremtid på dagsordenen. På lokalt initiativ er nedsat en tænketank på 40-50 mennesker, som sammen diskuterer Nibes fremtid med den forhåbning, at de kan finde et fælles sæt af værdier, de kan arbejde ud fra i fremtiden. Her planlægges nye events, bl.a. Bænketænk, hvor der opsættes bænke i byen, hvor butikker som bænken er placeret udenfor er forpligtet til at give en kop kaffe til dem, der sætter sig.

KONKRETE RESULTATER

- Kommunen undersøger nu, om byggegrunden kan bruges midlertidigt til fx en sportsbane
- Der er på lokalt initiativ nedsat en tænketank, der arbejder videre med at diskutere Nibes fremtid
- Der er taget initiativ til projektet 'Bænketænk', som handler om at komme i dialog med byens borgere og få en debat i gang

ROLLER

Den midlertidige anvendelse under 'Nibes rum rummer' kom i høj grad til at handle om at samle byen, og her blev Nibe Skole og 8.klasserne centrale medspiller.

Roller:

- Aalborg Kommune: 1) **Ophavsmand** til metodeudviklingsprojektet 2) **Grundejer** af nogle af områderne i byen, hvor der blev sat installationer op 3) **Myndighed**
- Nibe Skole: Medansvar for **elevernes** virke. Stiller **lærerne, lokaler og materialer til rådighed**
- Skoleinspektør Anders Bang, Formand for Kulturelt samråd Jens Østergaard Madsen, Kunstner Thorvald Odgaard, Formand for Handelstandsforeningen Bjarne Svendsen deltog i interviews og idéudvikling Nogle af dem er nu med til at **føre debatten** videre
- Grundejere: Nibe Menighedsråd, Super Brugsen, Super Best, Rema 1000

- Sponsorater: Fra **lokale erhvervsdrivende**, fx en lokal malerforretning, som sponserede maling og Super Brugsen, som sponserede vand og frugt til eleverne
- Nibe Avis – formidling af projektet gennem artikler i avisen
- Tegnestuen metopos by- og landskabsdesign: Byudviklingskonsulenter. Ophavsmænd til nærværende metodeudviklingsprojekt. Generel **projektudvikling, kickstarter, gennemførelse** af den fysiske registrering, aktøranalysen og workshopen

SÆRLIGE KOMPLIKATIONER

Forskellige forhold fik særlig indflydelse på pilotprojektets forløb:

- Den initierende netværksscanning blev foretaget, da hele Nibe var i færd med planlægningen og udførelsen af Nibe Festival. Derfor havde de **lokale kræfter hænderne fulde** og kunne ikke på eget initiativ løfte eller rumme endnu et projekt
- Der var **ikke noget direkte samspil til en sideløbende kommunal byplanlægningsproces** vedrørende områdefornyelse. Det var derfor svært for nogle aktører at se pointen ved at engagere sig og se det som en optakt og en del af ”noget større”

Spørgerunde i Nibe om kendskab til projektet

Adspurgte: 31

Har set installationer: 24 – 77%

Har læst annoncer: 8 – 25%

Var med til åbningen (har reageret på invitationen): 0

Har deltaget i debatten (postkasser): 1 – 3%

”Man kan jo ikke gå ud i Nibe og se, at der er forandret noget. Derfor er udfordringen at retfærdiggøre den indsats, man gør, fordi det er oppe i hovedet på folk, der er flyttet noget. Det er ikke ligeså håndgribeligt, som hvis man havde skabt nogle konkrete, fysiske resultater. Der synes jeg, begrebet mental byomdannelse [dvs. midlertidige anvendelser] har noget svært indbygget i sig, i forhold til at brede det ud som noget, man bruger energi og kræfter på som kommune” (Annette Rosenbæk, Aalborg Kommune).

ERFARINGER

- **Midlertidig anvendelse kan igangsætte en mental omdannelsesproces** - også i eksisterende områder. Hvis initiativtageren er kommunen, kan en konkret gulerod - fx et byfornyelsesinitiativ, anvendelse af en bygning eller byggegrund - være motiverende
- **Børn er gode til at komme med ideer**, men børn er også flygtige og hurtigt videre – det betyder, at det kræver et stort arbejde for at ideerne kan føres videre
- **Den direkte samtale med aktørerne giver den bedste respons**
- Det er **vigtigt med en klar definition af målet** med den midlertidige anvendelse **og en afgrænsning af den midlertidige anvendelsessted**. Uklarhed skaber forvirring blandt potentielle aktører og mindsker lysten til aktiv deltagelse
- Stedets **skala og afstande** hænger tæt sammen med, hvilken type af event, stedet kan bære
- **De midlertidige installationer** blev brugt, og de **viste nye måder at bruge byen på**
- **De fysiske installationer** – som blev opsat hvor folk normalt færdes – **fungerer**, fordi man tvinges til at møde dem, og de giver noget at tale om

FODBOLDBANEN BLEV BRUGT MEGET I DE FØLGENDE UGER. AALBORG KOMMUNE, SOM EJER GRUNDEN, ER VED AT UNDERSØGE, OM DEN KAN ANLÆGGES MIDLERTIDIGT INDTIL GRUNDEN SKAL BEBYGGES.

Snapshots af aktiviteten i forbindelse med eventet

"BUSSKURVEN ER OPLAGTE MØDESTEDER - MAN STÅR JO OG VENTER - OFTE SAMMEN MED DE SAMME MÆNNESKER"

"BYEN MÅNGLER UDSMYKNING OG SMUKKE BUDSKABER"

Indgåede formelle aftaler:

- Tilladelse til midlertidig opsætning af byrumsinstallationer fra politimyndighed
- Tilsagn fra grundejere til midlertidig opsætning af byrumsinstallationer
- Tilsagn fra skolen om samarbejde med klassernes lærere i den pågældende uge

"VI MÅNGER STEDER, HVOR MAN KAN SIDDE SAMMEN I TØRVEJR"

Flere lille CU
en seere hvor der kan
CAFENICEBB' møde
ere tøj butikker
Flere grønne
områder i Nibe midtbyl
Flere huler
Bisker
Bree Pøstholm

KOMMENTARER PÅ DE GRØNNE TAVLER, DER ER EFTERFØLGENDE DANNET EN BØRGERGRUPPE PÅ 40-50 MEDLEMMER - FØRSTE MØDE ER AFHOLD - DET NÆSTE ER PLANLAGT

PÅ DE GRØNNE TAVLER MAN LÆSE OM
INSTALLATIONERNE OG GIVE KOMMENTARER

"DER MANGLER FLERE GRØNNE OG HYGGELIGE STEDER!"

"BYEN SKAL GIVE PLADS TIL BOLDSPIL OG LÆG"

"BYEN SKAL VÆRE BÆREDYGTIG OG BRUGE VINDKRAFT"

"FUGLEKASSER SKAL GIVE LIV TIL BYEN"

Afholdte events i forbindelse med 'Nibes rum rummer'

- Workshop på skolen
- Interviews af byens borgere
- Opsætning af installationer
- Udstilling og byvandring
- Opslagstavler og debat
- Nyhedsbrev

Efterfølgende tiltag

- Nedsætning af tænketank
- Planlægning af 'Bænketænk'

OPSAMLING: FRA ERFARING TIL ANBEFALING

De to pilotprojekter viser, at midlertidig brug kan sætte en mental omdannelsesproces i gang på meget forskellige steder. På Østre Havn er en ny anvendelse af området i gang – i Nibe har en ny anvendelse af byens rum genoplivet og aktiveret en selvkørende debat om byens rum.

Stedets status og aktivitetens timing

Stedets type har indvirkning på de mennesker, det tiltrækker, og hvad man kan gøre.

Et etableret sted med forankring og et vigtigt offentligt rum i byen er i høj grad allerede kodet. Denne kodning kan afholde byrumspionerer fra at indtage stedet. Modsat kan den midlertidige omdannelse netop have stor effekt her, fordi den ses af mange og mange har en holdning til stedet. Det giver grobund for en bred debat.

Modsat ligger steder uden eksisterende anvendelse, fx Østre Havn, Musicon i Roskilde eller NDSM værftet i Amsterdam, som blankt papir. Der er ikke ejerskab til stedet, og ofte kan det tages i brug over længere tid. I forhold til et offentligt rum kan stedet her blive byrumspionerernes eget.

Roller

Midlertidige anvendelser i byens rum kan gennemføres med mange forskellige konstellationer af aktører. Nogen gange er kommunen både idémand og grundejer – hvilket selvfølgelig letter processen med gennemførelsen.

Det viser sig dog, at er kommunen initiativtager, er det vigtigt, at der er klarhed omkring præmisserne for den midlertidige anvendelse. Er det en del af en større kommunal strategisk satsning i forhold til et byområde, der resulterer fx i fysiske omdannelser og fornyelser? Eller er der tale om et mere løsrevet tilbud om nogle særlige muligheder i en given situation, som man så lokalt kan vælge at gribe og bygge videre på på privat initiativ?

Oftestår kommunen med rollen som mediator mellem mange aktører. Det der er vigtigt her er at få afklaret rollefordelingen til at starte med. Aktørerne skal være på det rene med, hvad der forventes af dem, og hvad de kan forvente af andre. Kommunens eventuelle dobbeltroller skal synliggøres og afklares. Hvornår er kommunen konsulent for byrumspionererne, og hvornår er man rådgiver og samarbejdspartner for developer/grundejer? Hvornår og hvordan udfylder man sin

myndighedsrolle samtidig med at man er konsulent for byrumspionerer, som gerne vil have dispensationer til at gennemføre deres projekt?

Første skridt på vejen mod at engagere byrumspionererne er, at man får dem i tale – næste skridt er at give dem et incitament for at gå ind i processen. Kontakt dem direkte – fx gennem samtaler, via gadenetværk og 'street-smarts'. Man satser på en villighed til personligt engagement og en frivillig indsats, som er sjælden at opdrive, men svær at undvære, hvis aktiviteterne skal lykkes og forankre sig. Det at involvere sig skal derfor give en personlig tilfredsstillelse.

”Der var masser af ideer, når det kom til stykket. For at gøre det, tror jeg man skal have gang i netværkene ... bruge nogle aktører i byen til at forme et budskab og en kampagne – det giver en form for berøring med deres retorik og kommunikationsplatforme. Det handler om at ryste arrangører ud af byens potentiale...”
(Christian Villum, Platform4).

Frem for alt er det vigtigt at lette byrumspionererne for de opgaver, de ikke ser som det vigtige (fx ved at guide dem gennem søgning af tilladelser). Det handler om få fat i og ryste flere arrangører ud af byens potentiale.

Det har vist sig at være vigtigt ikke at undervurdere den opgave, der ligger i at kommunikere indsatserne til den almene bys befolkning! Det er ressourcekrævende og nogle gange kan det være svært at ramme de rigtige kommunikationskanaler. Det har også vist sig at være vigtigt at gøre det nemt for folk at reagere. Oplys dem om, hvem de skal kontakte, og henvend dig direkte til dem. Reaktionen kommer ikke af sig selv, de fleste skal forpligtes og motiveres gennem personlige relationer og kontakter.

”Det er vanens magt, men det er en anden måde at håndtere en proces på, fordi vi ikke ved præcist, hvad der kommer ud af det – og det ved vi ikke, for det er ikke det, der er ideen med projektet. Der er mere tale om en proces og en øjenåbner [...]. Vi giver planlægningen fri. Vi styrer ikke, som vi plejer” (Rie Malling, Aalborg Kommune).

Forventninger og incitamenter

De forskellige aktører i den mentale byomdannelse kommer til bordet med forskellige dagsordener. Man kan ikke forvente at byrumspioneren, der har sin egen drivkraft, er på linje med eksempelvis grundejeren - eller kommunen, som nødvendigvis må overveje mange aspekter ved anvendelsen på samme tid. De forskellige dagsordner er alle vigtige drivkræfter i processen - og det er helt legalt, at de er forskellige! Men erfaringerne viser, det er vigtigt, at de forskellige parter incitamenter og forventninger klarlægges og synliggøres for at undgå misforståelser.

Udviklingsmuligheder

”Selvfølgelig kan man gøre nogle ting ved den fysiske omdannelse. Men der er bare også rigtig rigtig meget, man ikke kan gøre. Der kan man anvende midlertidighed til at sætte en udvikling i gang i et område i forhold til en udvikling, der peger i den retning, man gerne vil. Og det synes jeg, Platform4-projektet passer godt med. De passer jo som fod i hose med at skabe nogle oplevelsesmuligheder i byen. De kan skabe nogle clash i forhold til pænheden og noget af det mere undergrundsagtige, og det er måske i virkeligheden det, der er med til at skabe dynamik i sådan en bydel som Østre Havn. Så det der med at bruge midlertidighed til noget, som kan være med til at understøtte nogle af planlægningsvisionerne, det kan jeg se potentiale i” (Annette Rosenbæk, planlægger Aalborg Kommune).

Erfaringerne viser, at metoden supplerer den traditionelle planlægning. I Nibe fungerede de fysiske byrumsinstallationer som en måde at lodde stemningen på og komme de lokale kræfter i møde. De kunne bruges som en metode til at sætte en debat i gang og provokere til reaktioner. På Østre Havn fungerer den midlertidige anvendelse af Pakhus 4 som en slags øjenåbner, der tydeliggør ideer og særlige potentialer, og derigennem forandres den kollektive bevidsthed om området langsomt i en ellers lang, og til tider uklar, byplanlægningsproces.

Derudover kan man med de konkrete aktiviteter og mulige installationer få fat i folk på en anden måde end ved at snakke og udvikle plandokumenter, osv. Det betyder, at debatten flyttes ud i byens rum – i stedet for

at tale om visioner, skabes der indhold, som kan bruges her og nu.

Midlertidige anvendelser i byens rum kan sætte mentale omdannelsesprocesser i gang. Områder, der ellers blot ville ligge øde, og måske endda virke utrygge, viser sig nu som et aktiv i byen. Steder der er fastlåst i en særlig forestilling om, hvordan det bør være, kan åbnes op. Flot sagt øger metoden byens kulturelle, sociale og økonomiske værdi og giver plads til aktiviteter, der ellers ville have svært ved at finde sted. Endelig kan metoden sætte gang i steder, som ellers ikke ville være betragtet som attraktive for anvendelse.

”Det er vigtigt at lægge vægt på den personlige kontakt, hvis man vil have folk i tale. Folk reagerer og kommenterer ikke på dem, hvis man ikke konfronterer dem” (Jens Østergaard Madsen, Formand for Kulturelt Samråd i Nibe, tidligere borgmester i Nibe)

”Hvis alle står og klapper i hænderne, så er der ikke noget ved det ... det skal vække uenighed og debat, før det rykker ved noget i folk! Det er en god modpol til de faste byplanlæggere og arkitekter, der kommer ind i en rytme og ikke ser de farer, der ligger i at gøre det samme som de gør i København eller Århus. Det er godt at gå ind med nogle mere skæve ting. Man tænker: Det er skægt med sådan en boldbane. Og kommunerne har brug for et spark. Typisk får de en 'skide go' ide' og så kører de med den. Der er ikke nogen til at bremse dem op – ryste dem ud deres hverdag” (Thorvald Odgaard, lokal kunstner i Nibe).

VÆRKTØJSKASSEN

Værktøjskassen beskriver en metode til, hvordan du kan gribe en midlertidig anvendelsesproces an. I afsnittet kan du læse om metodens 4 elementer: Afklarende spørgsmål, faser, redskaber og tilladelser.

I forbindelse med eventen 'Spør i Byen' blev der på Østre Havn opstillet små installationer, her en kikkert til at kigger ud over fjorden

VÆRKTØJSKASSEN

Baggrunden for metoden - mental byomdannelse

Metoden er udviklet på baggrund af den forudgående vidensindsamling, herunder erfaringerne fra pilotprojekterne og studierne af cases fra ind- og udland (afsnit 5).

Metodens 4 elementer

Den udviklede metode giver inputs til forløbet fra man får en idé til en midlertidig anvendelse til den praktiske gennemførelse. Den peger på, hvad man skal være opmærksom på i løbet af processen, og den stiller konkrete spørgsmål, som kan hjælpe til at afklare usikkerheder og præcisere, hvad næste træk kan være. Metoden består af:

- Afklarende spørgsmål
- Faser
- Redskaber
- Tilladelser

De afklarende spørgsmål er punkter, som man bør overveje før man går i gang med at anvende byrum eller bygninger midlertidigt – eller undervejs i processen.

Fasebeskrivelsen inddeler hele processen i mindre bidder, så man kan danne sig et overblik over, hvilke skridt, man skal igennem, for at få et udbytterigt forløb.

Redskaberne er en liste over tiltag, man kan vælge at gøre brug af undervejs som processen forløber.

Listen overtilladelser giver dig som kommune, grundejer eller byrumspioner et bud på, hvilke tilladelser, du skal anskaffe, fra hvem og hvornår.

De afklarende spørgsmål er en tjekliste af punkter, som samlet set hjælper med at afklare vigtige emner i projektets opstart. Spørgsmålene skal ikke nødvendigvis afklares kronologisk - den rækkefølge de angives i her er vilkårlig. Nogle punkter behøves der først at blive taget stilling undervejs.

Event - 'RAM Odense'. Her blev midlertidige installationer brugt til at sætte en debat igang om byens arkitektur.

AFKLARENDE SPØRGSMÅL

1 HVAD ER FORMÅLET MED DEN MIDLERTIDIGE ANVENDELSE?

Det er vigtigt, at der tidligt i processen er enighed blandt de centrale aktører om, hvad formålet er (ikke hvad der skal ske). Er det et sted med stor offentlig bevågenhed og er der stor interesse for at bruge stedet, eller er det et "ukendt" sted, man ønsker at gøre opmærksom på? Måske ønsker man at sætte en debat i gang i forhold identitet eller nye brugergrupper?

2 HVAD KENDETEGNER STEDETS SITUATION?

Hvad er stedets landskabelige, bymæssige og sociale/kulturelle karakter og planmæssige status? Hvilke barrierer findes umiddelbart i forhold til at bruge stedet midlertidigt? Fx myndighedstilladelser, dispensation, forurening,

risiko for nedstyrtningsfare, ejerforhold og naboer. Hvilke potentialer besidder stedet? Fx gode rummelige bygninger, karakterfulde uderum, anvendelig infrastruktur, rekreative kvaliteter så som vand, beplantning eller lign.

3 HVEM ER DE MULIGE AKTØRER?

Hvilke politikere, aktivister, institutioner, foreninger, netværk og/eller forskellige forvaltninger kunne have interesse i stedet? Er der brug for professionel hjælp? Kortlægningen af aktørerne kan pege hen imod, hvilke aktører, der er relevante at samarbejde med.

4

HVAD ER AKTØRERNES ROLLER?

Projektets organisering og ansvarsfordelingen mellem aktørerne kan klarlægges. Herunder ligger der en afstemning af forventninger i forhold til, hvem der leverer hvad. Hvem har ansvar for fx projektudvikling, forundersøgelser, myndighedstilladelser og kommunikation?

5

HVEM ER DE FORVENTEDE BRUGERE?

Har de midlertidige anvendelser et bredt sigte, eller går man efter at få fat i særlige målgrupper? Hvis aktivitetens succes afhænger af opmærksomheden fra en snæver gruppe, kan kommunikationsstrategier etc. målrettes dem ret direkte.

6

HVOR FRIE TØJLER VIL MAN GIVE?

Arbejder man frem mod en vision for stedet - fx et sted for unge, eller ønsker man bred debat og idéfase om mulige aktiviteter? Det hænger sammen med, hvor meget man som initiativtager ønsker at styre processen. Er der fx en begrænsning på hvem, der accepteres som aktører? Hvor meget styring er nødvendig for at bevare opbakningen fra politikere og/eller grundejer?

7

HVAD KAN MAN BIDRAGE MED?

Hvor mange ressourcer vil man afsætte - dels i form af egentlig økonomi og dels gennem mandetimer? Er der støtte fra private grundejere, sponsorer, støtte fra fonde, frivilligt arbejde? Vil man bidrage med direkte økonomisk støtte, måske rydde op på grunden, renovere eksisterende bygninger, udlåne materiel, hjælpe til med fondsansøgninger eller etablere en midlertidig infrastruktur? Hvilke krav kan man som myndighed dispensere fra? Kan man som grundejer udlåne eksisterende bygninger eller byrum uden vederlag?

8

HVILKE TILLADELSER ER NØDVENDIGE?

Et af de allervæsentligste afklarende forhold er at undersøge grundigt, hvilke myndighedstilladelser den midlertidige anvendelse kræver. Fx er sikringen af forsvarlige brandforhold ved genbrug af tidligere industribygninger til publikumsorienterede aktiviteter en væsentlig knast, som kræver særlig opmærksomhed.

9

HVILKE FACILITETER ER NØDVENDIGE?

Måske er det nødvendigt med specielt teknisk udstyr, måske afhænger den planlagte aktivitet af ordentlige toilet og/eller køkkenforhold.

10

HVORDAN KOMMUNIKERER VI?

Skal der lanceres en hjemmeside for projektet - eller en netværksblog? Hvad med fx sms-kæder og go-cards? Hvilken historie skal formidles og hvornår? Hvem udtaler sig til pressen?

FASEBESKRIVELSE

Fasebeskrivelsen inddeler hele processen i mindre bidder, så man kan danne sig et overblik over, hvilke skridt man kan forvente af komme igennem.

FASE 1: IDEEN FØDES

Den første fase defineres her som den periode, hvor ideen til en midlertidig anvendelse opstår. Ideen kan opstå af forskellige årsager, men omdrejningspunktet er, at man har en formodning om, at den midlertidige anvendelse kan flytte noget – at den kan hjælpe til med at nå et bestemt mål. Ideen kan komme fra kommunen såvel som fra grundejeren eller byrumspioneren.

I denne tidlige opstartsfasen er det også vigtigt at gøre sig nogle overvejelser på en overordnet by-skala. Har der tidligere fundet andre former for midlertidige anvendelser sted? Hvem stod for det, hvor blev det gjort, og hvem tiltrak de? Byens kreative potentiale er en vigtig ressource, men den er ikke uudtømmelig. Hvis en aktivitet har skabt noget godt på et sted, kan det ikke garanteres, at det genererer samme fordele ved at blive overført, så lad være med at kopiere. Miljøet trives ved nytænkning og originalitet.

FASE 2: REGISTRERING AF OMRÅDET

I denne fase drejer det sig om at opnå en viden om, hvilke muligheder for midlertidig anvendelse, det pågældende sted lægger op til. Her skal man koncentrere sig om at kortlægge områdets fysik: Adgangsmuligheder, bygningerne og deres tilstand, byrum og fx beplantning, mv. Registreringen af området kan i høj grad være med til at præge, hvilken form for midlertidig aktivitet, som kan foregå på et sted.

Der skal også hurtigt sættes fokus på, hvor meget det vil kræve at gøre et sted klar til en mulig anvendelse. Særligt vedrørende tilladelser er det vigtigt at være på forkant, hvis man vil undgå bremsekloder og uønskede ændringer i projektet undervejs. Hvis det drejer sig om ibrugtagning af en offentlig plads i byen, hvor der skal afholdes et teaterstykke, så er der brug for tilladelser fra politi og vejmyndigheden. Hvis der derimod er tale om ibrugtagning af en ældre fabriksbygning, som har stået

tom i flere år, bør fokus rettes mod tidlig dialog med brand- og miljømyndigheder. Vær opmærksom i denne fase – vær åben overfor at det valgte steds egenskaber kan gøre det nødvendigt at ændre kurs.

- **IDEER: KORTLÆGNING AF RUMLIGE POTENTIALER OG KRAV TIL TILLADELSER – FORMIDLES EVENTUELT VIA STORE KORT**

FASE 3: MEDIERING AF AKTØRNETVÆRK

I fase 3 drejer det sig om at danne et netværk af relevante aktører, som kan fungere som samarbejdspartnere i løbet af hele processen.

I denne fase kan man vælge at afholde en større event, hvis indhold går ud på at synliggøre det interesserede vækstlag og stedets potentialer, og herudfra danne en gruppe, som er interesseret i at arbejde videre med en midlertidig anvendelse. Det kan være en konkurrence, som efterspørger forslag til midlertidige aktiviteter på stedet – målrettet alle borgere i byen eller særlige netværk.

”Når man kommer ind i sådanne projekter fra gaden, så er der en helt masse indforståede data og overblik, som ikke står skrevet nogen steder – og det kunne derfor måske være en god idé at have en slags handlingsplan, som løbende opdateres” (Christian Villum, Platform4).

- **IDEER: FORMALISER AKTØRNETVÆRK
OPRET MAILINGSLISTER
DAN EN HOTLINE FOR AKTØRER**

FASE 4: HANDLINGSPLAN OG AFTALER

I denne fase udvikles der en projektbeskrivelse gennem et samarbejde mellem aktørnetværkets medlemmer. Den skal indeholde en redegørelse for alle relevante aspekter ved projektet, fx:

- en plan for, hvordan et givet sted skal bruges
- et budget, der redegør for, hvordan projektet forventes finansieret
- en rollefordeling
- en liste over mulige fonde, der kan søges
- en oversigt over hvilket materiel, der skal bruges
- en tidsplan over begivenhedernes forløb
- en liste over tilladelser, som skal søges – med deadlines
- et udkast til kontrakter med ejere og andre centrale aktører
- en kommunikationsstrategi

En sådan projektbeskrivelse vil lette et eventuelt arbejde med at søge fonde eller sponsorater. Først og fremmest tjener projektbeskrivelsen dog det formål at holde projektet på sporet og samle op på alle oplysningerne.

Derudover bør der i denne fase udformes en egentlig kontrakt eller udlånsaftale mellem grundejer og den midlertidige bruger. Det vil som oftest være en god ide at samarbejde på grundlag af en underskrevet kontrakt. Men, hvis den midlertidige anvendelse er meget kortvarig, kan man vurdere, at en decideret kontrakt er unødvendig. Ved anvendelser som varer over 3 måneder anbefales det, at få aftalen nedfældet på skrift.

- **IDEER: PROJEKTBEKRIVELSE
KONTRAKT/ER ELLER UDLÅNSAFTALE
TILLADELSER**

Østre Havn foran Platform 4

FASE 5: KICK START AF OMRÅDET

Afhængig af hvem, der er initiativtager til den midlertidige anvendelse, og hvad funktionen af det givne område skal være, drejer denne fase sig om at få sat den givne anvendelse i gang. Man kunne forestille sig både et åbent hus arrangement, en workshop eller andre events. I forbindelse hermed skal man også huske at skabe en god kontakt til de lokale medier.

Hvis man arbejder med midlertidig anvendelse i nedlagte industriområder, eksisterer der ofte et image-problem. Den midlertidige anvendelse kan i sådanne situationer rent praktisk anskues som del af en større branding strategi, som søger at sætte fokus på området og åbne det op for almen brug.

- **IDEER: LAV EVENTS OG SKAB MEDIEOPMÆRKSOMHED. DER SNAKES OM DET UDE I BYEN...**

FASE 6: MENTAL FORANKRING

Nu er vi i gang – og hvad så? Hvordan får vi bredt historiefortællingen omkring de nye muligheder ud? Hvordan fastholder vi interessen i aktørnetværket og i medierne? Hvilke nye aktiviteter og events er der basis for? Er der behov for hjælp til dannelse af mere blivende organiseringer af netværk omkring stedet?

- **IDEER: DER OPNÅS EJERSKAB TIL PROJEKTET. MÅSKE LAVES DER NYE AFTALER SOM SIKRER, AT DEN MIDLERTIDIGE ANVENDELSE KAN FORTSÆTTE**

REDSKABER

Redskaberne er en liste af tiltag, man kan vælge at gøre brug af undervejs som processen forløber.

KOMMUNAL STRATEGI FOR MIDLERTIDIG BRUG

Som kommune kan man vælge at se midlertidig brug af ledige byarealer som et strategisk redskab i en byomdannelsesproces, hvor sigtet er at udnytte en "ventetid" aktivt til udvikling af byliv og begyndende identitetsdannelse. Kortlæg fx. mulige områder, som kan tages i brug midlertidigt, beskriv stedernes potentialer samt de drivkræfter og netværk, som kan bringes i spil. Skitser en vision for de udpegede steder med afsæt i potentialerne. Visionen skal blandt andet sikre væsensforskellige midlertidige anvendelser, som ikke konkurrerer om de samme aktører og brugergrupper.

MYNDIGHEDS-TASK FORCE

Som kommune kan man oprette et hold på tværs af de kommunale forvaltninger og afdelinger. Bred forståelsen for midlertidig anvendelse ud, fx gennem oplæg og workshops, som har fokus på muligheder frem for begrænsninger. Skab gennem dialogen langsomt basis for en forvaltningskultur med opmærksomheden rettet mod, hvordan man kan give fødselshjælp gennem midlertidige tilladelser. Det indebærer en klarlægning af, hvornår man som myndighed vil og kan dispensere, og hvor man ikke vil. Skab klarhed og tydelig formidling overfor aktørerne om, hvem man skal rette ansøgningerne til – og hvordan procedurerne er.

Netværksdannelse

Bring de eksisterende netværk, potentielle parter, kommende byrumspionerer og andre sammen gennem events, workshops, konkurrencer mv., der stiler mod at skabe konkret indhold på stedet. Ved at formidle kontakt imellem byrumspionerer, sikrer man en erfarings- og energiudveksling.

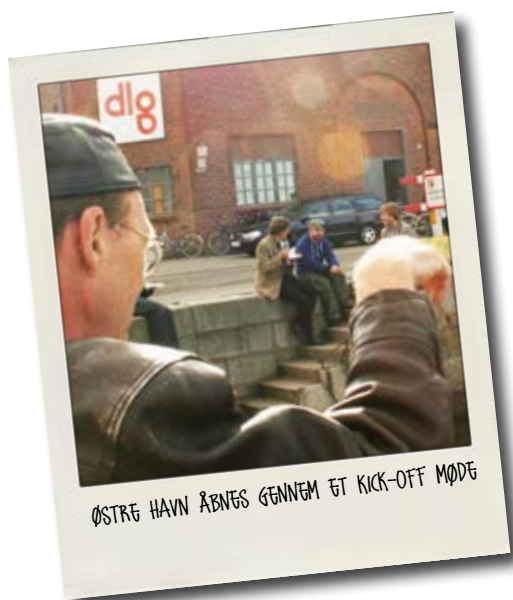
Giv de nye netværk et fysisk sted, en hjemmeside og en fast kontaktperson ved kommunen.

Mulige metoder:

- Rundbordsdialog mellem byrumspioner og grundejer
- Koordinationsenheder
- Samarbejde om konkrete initiativer og events

GADEAMBASSADØRER

En mulighed er, at kommune eller grundejer opretter en stilling til en person, der kan fungere som gadeambassadør. Det handler om at opnå en forståelse af, hvem der er aktive og på banen i det pågældende område. Det kan være fint at iværksætte egne undersøgelser – ringe rundt osv. – men hvis man virkelig ønsker at få fat i de folk, der tør gøre og synes noget, så er gadeambassadøren et vigtigt redskab.

PAKHUS 4 BLIVER MØDESTED MED ÅBNE VÆRKSTEDER. NETVÆRKSANALYSEN, PLATFORMS NETVÆRK, OG PROJEKTETS FOKUS PÅ AT ENGAGERE FOLK "PÅ GADEN" TILTRAK MANGE BRUGERE, BESØGENDE OG FRIVILLIGE

KONKRETE AFTALER

Lav kontrakter/samarbejdsaftaler med direkte berørte parter/bidragydere (fx grundejer), så der er klare linjer om, hvem der har lovet hvad, og hvem der har ansvar for hvad.

Eksempler

1 Kontrakt om tidsbegrænset brug

Svarer til en almindelig lejekontrakt - den definerer bare et kort tidsrum. Derudover kan udlejer indarbejde en ændring af opsigelsesfristen, så lejen kan opsiges hurtigt

2 Overdragelseskontrakt

Overdragelsen af et områdes brug uden ændringer af ejerforhold

3 Vedligeholdelseskontrakt

Brugeren vedligeholder stedet eller bygningen mod fri afbenyttelse

FORVENTNINGSAFSTEMNING

Lav en løbende forventningsafstemning gennem mødereferater o.l. - fx om hvad der er aftalt, og hvem der har "aben". Det er lettere at se, om man er enig, når det kommer på skrift - og det er vigtigt for fremdriften i processen. I forbindelse hermed er det godt at benytte listen med de afklarende spørgsmål som en tjekliste.

INSTALLATIONER OG AKTIVITETER

Konkrete fysiske installationer og events er gode til at skabe opmærksomhed, tilgængelighed og synliggøre nye aktivitetsmuligheder. Afmærkning af midlertidige ruter og områder, som kan indtages. Hertil anvendes skiltning, åbning af hegn og midlertidige byrumsinstallationer.

KOMMUNIKATIONSSTRATEGI

Hvornår skal pressen involveres, og hvilken historie vil vi fortælle? Andre virkemidler: Konkurrencer, go-cards, sms-kæder, plakater, hjemmesider, blogs, osv.

TILLADELSER

Tilladelser til hvem, til hvad og hvordan? Det følgende afsnit behandler de mest almindelige spørgsmål vedrørende tilladelser til opstartningen af en midlertidig anvendelse og kommer med gode råd til, hvordan de kan håndteres. Afsnittet har særlig relevans for byrumspionerer.

MIDLERTIDIG BRUG PÅ PRIVATE AREALER

SPØRGSMÅL: HVORDAN FÅR VI LOV TIL AT BRUGE EN BYGNING MIDLERTIDIGT?

Svar: I skal søge tilladelse til ændret anvendelse af en bygning hos Teknisk Forvaltning. Bygningsmyndigheden har ansvaret for at checke, at den midlertidige anvendelse er forsvarlig ud fra bygningsreglementets bestemmelser. Man vil typisk have særligt fokus på sikkerhedshensyn - dvs. at bygningen er i forsvarlig stand, at brandsikkerheden er i orden, og at der ikke er miljøforhold, der udgør en risiko for brugernes sundhed. Krav om fx etablering af et personaletoilet kan der lettere dispenseres fra, når der er tale om midlertidig brug. Hvis stedet udvikler sig til noget mere permanent, skal stedet indrettes, så alle arbejdsmiljøkrav opfyldes.

Hvordan gør vi? For at være fri for at søge tilladelse til hvert enkelt arrangement kan det være en god idé at lave en ansøgning om en "generel tilladelse til ændret anvendelse".

I denne ansøgning til kommuner og myndigheder beskrives:

1. De forskellige typer af arrangementer/kontinuert brug som I påregner at iværksætte og deres varighed
2. Hvor mange deltagere, I forventer
3. Hvordan I forventer at bruge bygningen og arealerne omkring i de forskellige situationer

Angiv disse betragtninger på en plantegning, som også viser, hvor der er døre/porte til det fri (flugtveje). Medbring en indretningsplan med møblering og flugtveje inkl. døre og brandslukningsmateriel osv. indtegnet. Så kan forvaltningen give jer en tidsbegrænset generel tilladelse på de nødvendige vilkår.

Godt råd: Få brandmyndighederne med ud og kigge på stedet tidligt i forløbet - brandkrav kan være en væsentlig "snublesten"!

SPØRGSMÅL: HVOR MEGET MÅ VI LARME?

Svar: Kommunen blander sig som udgangspunkt ikke i, hvor meget I larmer på privat grund. Hvis der kommer klager fra naboer, har miljømyndigheden dog mulighed for at meddele et påbud om, hvor meget/hvor lidt, I må larme.

Hvordan gør vi? Der skal ikke nogen egentlig tilladelse til musikarrangementer på privat grund.

Godt råd: Lad være med at larme så meget at naboerne klager - send evt. et informationsbrev rundt.

SPØRGSMÅL: HVORDAN SLIPPER VI AF MED AFFALD?

Svar: Adressen skal tilmeldes en renovationsordning - der findes typisk forskellige ordninger, som kan tilpasses jeres behov.

Hvordan gør vi? Det er ejeren af en bygning, som skal tilmelde sin matrikel til en renovationsordning hos det lokale renovationselskab. Ejeren kan så evt. sende regningen videre til lejerne.

Godt råd: Check mulighederne på renovationselskabets hjemmeside og lav en aftale med ejeren.

MIDLERTIDIG BRUG PÅ OFFENTLIGE AREALER

SPØRGSMÅL: HVORDAN FÅR VI LOV TIL AT BRUGE ET BYRUM MIDLERTIDIGT?

Svar: I skal have en tilladelse fra Teknisk Forvaltning til at bruge byens gader og pladser til arrangementer og aktiviteter.

Hvordan gør vi? Send en ansøgning til Teknisk Forvaltning og politiet med beskrivelse af, hvad det er I vil, i hvilket tidsrum - og på hvilken lokalitet. I den forbindelse kan der blandt andet blive stillet vilkår om, hvor meget I må larme på forskellige tidspunkter.

Godt råd: Måske er der et særligt ansøgningsskema, som skal udfyldes. Check kommunens hjemmeside.

Gælder både privat og offentligt areal.

PAKHUS 4 ER VELEGNET TIL ELEKTRONISK KUNST OG MUSIK - RAMMERNE ER RÅ OG GIVER DE UDØVENDE FRIT SPIL. DER BLEV BRUGT MEGET ENERGI PÅ INDHENTNING AF BRANDTILLADELSE. DESUDEN BLEV DER INDHENTET SPIRITUS BEVILLING OG INDGÅET FORMEL AFTALE MED GRUNDEJEREN - A. ENGGÅARD A/S - OM BRUG AF BYGNINGEN I 4 ÅR

SPØRGSMAÅL: MÅ VI SÆLGE ØL?

Svar: I skal have en tilladelse fra politiet/bevillingsnævnet for at få lov til at sælge øl og spiritus ud over "privat fest-sammenhæng".

Hvordan gør vi? Hvis I ønsker tilladelse til at servere alkohol til et enkeltstående arrangement skal der søges om en lejlighedstilladelse hos politiet. Hvis I ønsker tilladelse til egentlig cafédrift på "daglig" basis, skal I først og fremmest søge om at få et næringsbrev og herefter en alkoholbevilling - også hos politiet.

Godt råd: Check de nærmere vilkår på politiets hjemmeside.

SPØRGSMAÅL: MÅ VI SÆTTE SKILTE OP?

Svar: Der skal søges om tilladelse til skiltning. Formålet er især at undgå problemer ifht. trafikikkerhed mv. Hvordan gør vi? Send en ansøgning til Teknisk Forvaltning med beskrivelse af skiltet, hvor det skal sættes op og i hvilken periode.

Godt råd: Spørg forvaltningen og politiet til råds inden I kommer for langt med jeres planer.

CASES

The image features a minimalist, abstract design. The background is a solid, vibrant yellow. In the upper-left corner, there is a grey rectangular area containing the word "CASES" in a bold, black, sans-serif font. Below this, a large, light grey circular shape is partially visible, overlapping the yellow background. The overall aesthetic is clean and modern.

Indendørs skatebane på Musicon, Roskilde

CASES

DANSKE EKSEMPLER:

ESPORT (COMPUTERSPIEL) I DEN GAMLE KANTINE

MIDLERTIDIG AKTIVITET: MINGOLF

AFTENMØDE I DEN GAMLE HAL 9

MUSICON, ROSKILDE

Hvor

Roskilde, Sjælland.

Området dækker et areal på 250.000 m² og blev købt af Roskilde Kommune i 2003. Grunden indeholder stadig gamle haller og spor fra fabrikken Unicon. Området ligger i Roskildes sydby tæt på Dyrskuepladsen, hvor Roskilde Festival afholdes hvert år.

Hvad

En ny levende bydel på kommunalt initiativ.

Roskilde Kommune vil skabe en ny bydel med et levende bymiljø, der skal styrke kommunens position inden for oplevelsesøkonomien. Området skal rumme en blanding af boliger, erhverv, butikker, kultur- og fritidsaktiviteter, herunder et rockmuseum, en højskole, et væksthuis, samt innovative virksomheder, kunstnerværksteder og boliger til kreative mennesker. Tanken er at lade aktører og kreative iværksættere få mulighed for at vise, hvad de kan gennem eksperimenter og midlertidige aktiviteter. Hvis aktiviteten kan bære, kan deres tilstedeværelse i bydelen blive permanent. Andre, mere bæredygtige projekter vil få mulighed for at etablere sig permanent med det samme.

Aktører

Roskilde Kommune

Byens eksisterende aktørnetværk, herunder byens skatere, Roskilde Festival, Måltidets Hus, Iværksætterne, Danmarks Rockmuseum.

Proces

Projektideen er gennem de sidste 3-4 år blevet udviklet i nært samarbejde mellem Roskilde Kommune og de forskellige aktuelle og potentielle aktører. Kommunen købte arealet i 2003 og i slutningen af 2007 blev der afholdt et fremtidsspil for alle involverede. I forbindelse hermed blev der også udarbejdet en publikation, som beskriver intentionerne og spilleregler i den åbne proces for udviklingen af området. Som supplement til 'Strategi og spilleregler' udviklede metopos by- og landskabsdesign en masterplan i form af et øjebliksbillede over Musicon området. I dag bruges grunden og bygningerne bl.a. til skatere og computerspil.

Grundejer: Roskilde Kommune – som forventes at sælge til de enkelte aktører.

Finansiering: Roskilde Kommune og de enkelte aktører

Resultat: Projektet er i sin opstartsfasen, men grunden er allerede nu indtaget af forskellige midlertidige anvendelser, fx skatere og projektsekretariat.

...STEDET FUNGERER SAMTIDIG SOM LOKALT KNUDEPUNKT OG MØDESTED

DET STØRSTE TILBUDSSTYKKE ER BAZARENS MANGE FRUGT OG GRØNT BUTIKKER

BAZAR VEST ER POPULÆR - BÅDE FOR ALMINDELIGE HANDLENDE OG SOM REGIONALT UDFUGTSMÅL

BAZAR VEST, ÅRHUS

Hvor

Bazar Vest, Edwin Rahrs Vej ved Gellerup Parken i Brabrand/Århus.

Hvad

Bazar Vest: Et indkøbssted af en anden verden.

Her kan man opleve Østens velduftende og farverige butikker – og gæsterne kan fornemme lyde, lugte og stemning. Bazaren har 70 forretninger fordelt over 100% udlejede studepladser på et overdækket areal på ca. 7000 m², som giver beskæftigelse til ca. 200 personer af mange forskellige nationaliteter. Bazar Vest er åbent 6 dage om ugen og har et besøgstal på ca. 20.000 om ugen, hvoraf ca. 10.000 besøger bazaren alene i weekenden.

Aktører

Olav de Linde, byggeselskab og idémand
Lokale erhvervsdrivende

Proces

Bazar Vest blev sat i værk i december 1996. Olav de Linde fik ideen til Bazar-projektet, renoverede bygningerne fra den tidligere varmekedelfabrik og fik indrettet området til et overdækket marked. Bazaren er et enestående beskæftigelses- og integrationsprojekt i privat regi og

uden tilskud fra de offentlige myndigheder. Bazarchef Jørgen Skov står for den daglige ledelse, administration, markedsføring, udlejning af studepladser og meget mere. Bazar Vest har desuden afholdt et demokratisk valg mellem alle lejerne af studepladserne. Der er valgt og nedsat et Brugerråd på 2 personer, som skal støtte arbejdet og markedsføringen af Bazar Vest, herunder aktivt deltage i planlægningen af nye aktiviteter i Bazar Vest.

Grundejer: Olav de Linde

Finansiering: Grundejer har stået for renovering af bygningen og indretning af studepladser. Afhængig af beliggenheden varierer huslejen for en enkelt studeplads. Der kræves 3 måneders husleje inkl. fællesudgifter i depositum. Bidrag til fællesudgifter dækker varme, rengøring, renovation, vedligeholdelse, markedsføring og fælles el.

Resultat: Projektet har 12 år på bagen. 200 mennesker med forskellige nationaliteter er beskæftigede i forbindelse med bazaren. Den har 20.000 besøgende om ugen og udvider til decideret bydelscenter med værksteder og forsamlingshus.

'MACHINE-ROOM' - BIENNALE FOR VIDEOKUNST OG DIGITAL KULTUR I FARVERIET

IVÆRKSÆTTERMILJØ I DET GAMLE FARVERI

BØRNEKONFERENCEN I SPINDERIHALLERNE, SAMARBEJDE MELLER BIZ-ART OG DANSK TEXTIL OG BEKLÆDNING (DTB)

SPINDERIHALLERNE, VEJLE

Hvor

Vejles vestby. Spinderigade ligger i det gamle fabriksanlæg Spinderihallerne.

Hvad

Midlertidig anvendelse inden istandsættelse.

DegamlespinderibygningeriSpinderigadeskalomdannes til et tidssvarende kulturelt vækstcenter. Bygningerne kommer til at indeholde Vejle Museum, bydelscenter, café og BIZ-ART. Et erhvervs- og kulturprojekt, der skal samle kunstneriske og kreative udøvere og virksomheder. Derudover skal hallerne også huse messe-, konference-, og udstillingsfaciliteter samt Vejle Amatørscene og forskellige servicefunktioner. Inden selve omdannelsen tog fart, blev hallerne udlejet til kunstnere og BIZ-ART er allerede flyttet ind og huser i det gamle farveri et virksomhedsmiljø for 22 microvirksomheder indenfor kreative og æstetiske erhverv. Når renoveringen er færdig vil op til 50 microvirksomheder inklusiv de 22 flytte ind i spinderihallerne. Under renoveringen har hallerne også været brugt til loppemarkeder og kunstudstillinger.

Aktører

Vejle Kommune, Realdania, BIZ-ART, The factory, Vejle Amatørscene, Vejle Museum

Proces

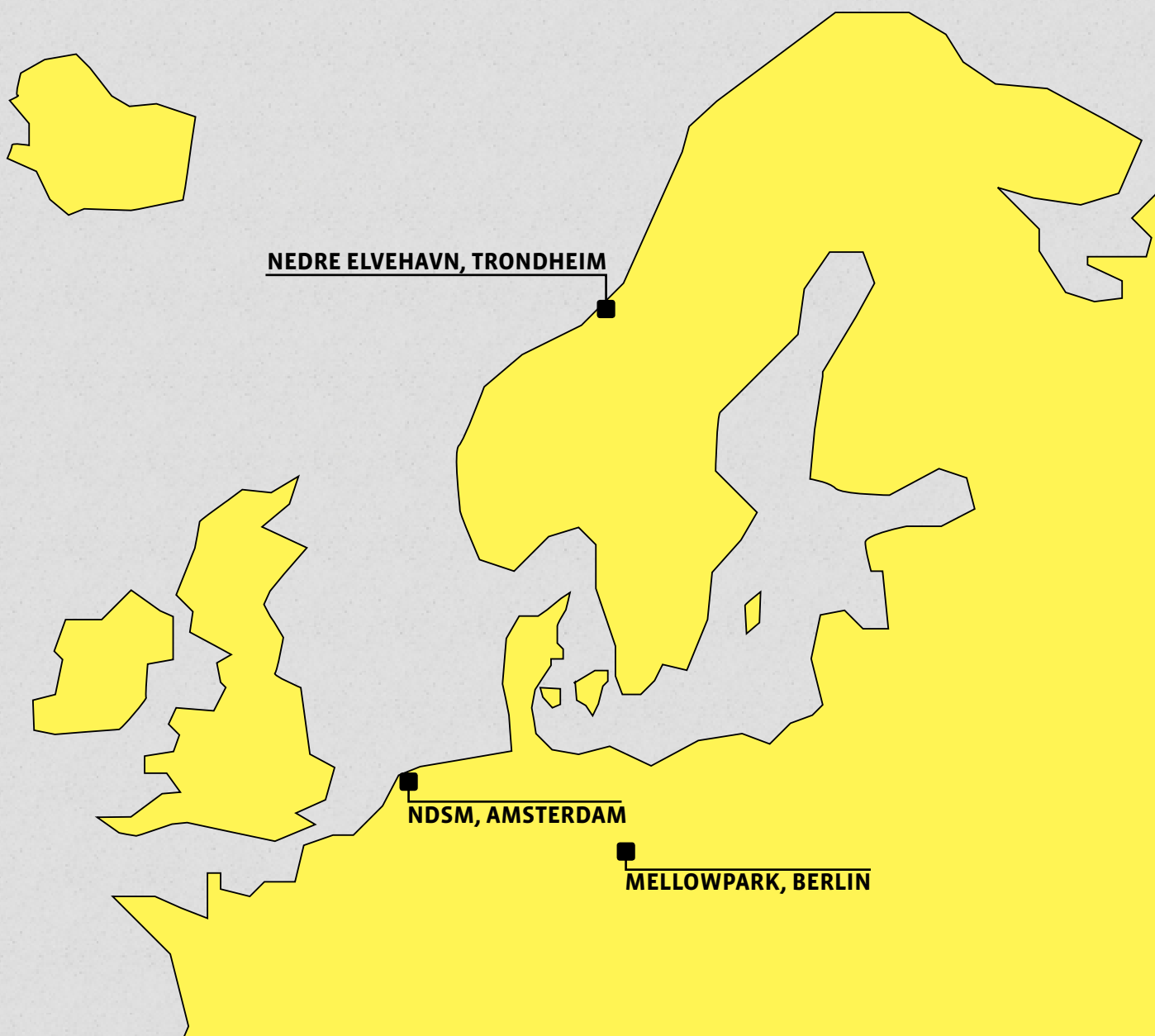
Spinderihallerne producerede bomuld fra 1896 til 2004, hvor al produktion lukkede ned. I 2005 indgik Vejle Kommune og Realdania et samarbejde om på ny at sætte liv i de gamle haller, så de kunne danne ramme om kulturelt indhold i byen. I 2006 blev der som led i denne plan udskrevet en større arkitektkonkurrence, som handlede om at give bud på bevaringen, restaureringen og revitaliseringen af det nye Spinderihallerne, så stedet kan blive en vigtig medspiller på Vejles kulturelle scene, samtidig med at det sætter en høj standard for genanvendelsen af et historisk industrikompleks.

Grundejer: Vejle Kommune

Finansiering: Projektet, der har et budget på 100 millioner støttes af Realdania med 36 millioner og Indenrigs- og Socialministeriet med 10 millioner.

Resultat: Selv om den fysiske omdannelse er i fuld gang har de midlertidige anvendelser af Spinderihallerne været med til at gøre området til et velkendt og brugt sted i byen. Mange har en aktie i omdannelsen, og det har resulteret i, at Spinderihallerne fremtid og succes nu er et fælles projekt for byen.

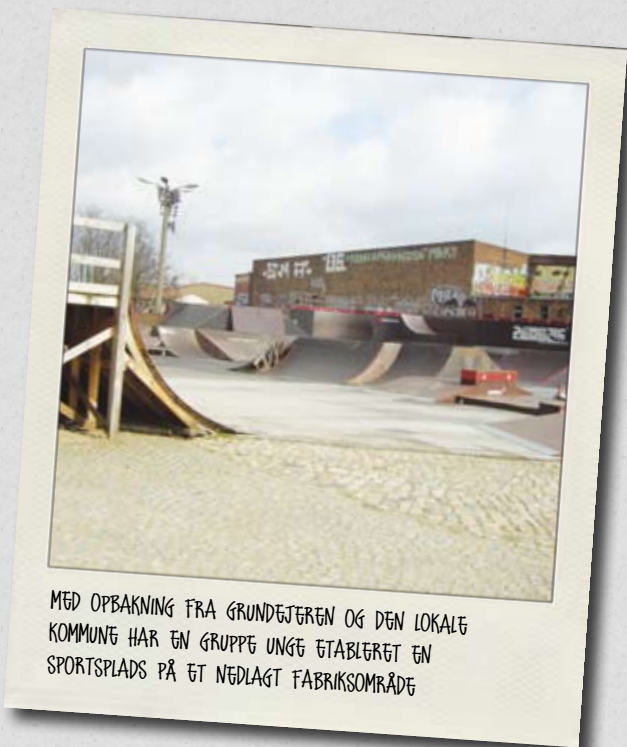
UDENLANDSKE EKSEMPLER

PARKEN ER IDAG VOKSET TIL EUROPAS STØRSTE UNGDOMSPARK

MEÐ OPBÅKNING FRA GRUNDEJEREN OG DEN LOKALE KOMMUNE HAR EN GRUPPE UNGE ETABLERET EN SPORTSPADS PÅ ET NEDLAGT FABRIKSOMRÅDE

MELLOWPARK, BERLIN

Hvor

Berlin, Tyskland

Hvad

Fabriksområde omdannes til Europas største ungdoms- og aktivitetspark.

En gruppe unge fra Berlin fik en idé om at etablere en sportsplads på et nedlagt fabriksområde. I dag er ideen gjort til virkelighed og får opbakning fra både grundens ejer og den lokale kommune. Parken hedder MellowPark. De sportslige aktiviteter i parken har grebet om sig, og nu afholdes her både BMX mesterskaber, årlige sommer værksteder for de lokale unge samt større koncerter, der tiltrækker mange mennesker.

Aktører

Ungdomsklub ALL
Kabelwerk-Poliklinik, Friedrichshagener Strasse
Berner Gruppen

Proces

Bygningerne, der tidligere husede Kabelwerk-Poliklinik, blev som en overgangsløsning i 1998 overdraget til ungdomsklubben ALL, som havde mistet sine oprindelige lokaler. I 1999 og 2000 vandt projektgruppen Berliner Senatets konkurrence: "Jugend entwickelt das neue Berlin" – Unge udvikler det nye Berlin, med deres idé om at anvende industri braklandet til en sports- og underholdningspark. I 2001 fik ungdomscentrum ALL rådighed af TLG over det 1 hektar store industribrakland

for en symbolsk leje (1000 DM). Aftalen er midlertidig anvendelse på ubestemt tid. Kontrakten fastsatte en opsigelsesfrist på 6 måneder.

Berner Gruppen – en privat investor – bød på den nærtliggende grund; et tidligere fotokemisk værk. Her ville de bygge eksklusive boliger. Dog på en betingelse; at Mellow Park ville lukke, når sæsonen sluttede (december 2008). Derfor gik Amtet ind i arbejdet med at ændre på arealbenyttelsen for det område, som Mellow Park befandt sig i. Dermed kunne det inddrages til boligformål. Efterfølgende var der en del diskussion omkring, hvorvidt man kunne flytte Mellow Park til et nyt område: Paul-Zobel-Sportanlage in Berlin-Köpenick.

Grundejer: Treuhand Liegenschaftsgesellschaft (TLG)

Finansiering: Byens delområde og Jugendamtet støtter projektet med 75.000 Euro om året. Heraf finansieres driftsomkostninger og tre steder for social og ungdomsarbejde. Projektet er derfor omkostningsfrit for det offentlige områdekontor. MellowPark støttes også af en række af sponsorer, blandt andet: Eastpak, Adidas og Carhartt.

Resultat: De sidste seks år har projektet udviklet sig til Europas største Ungdoms-, Sports og Fritidspark og i dag er MellowPark årligt mødested for 20.000 unge og familier; et samlingssted for subkultur og et drømmeværksted. Derudover tiltrækker skaterparken næsten 400 unge hver sommer. De sportslige aktiviteter har været en succes, som har tiltrukket andre ting. eksempelvis et firma, der specialiserer sig i at bygge ramper og et bladmagasin.

NEDRE ELVEHAVN, TRONDHEIM

Hvor

Trondheim, Norge

Hvad

Developer udnytter investeringsnedgang til midlertidig anvendelse og opnår dermed øgning af kapital.

Allerede i 1960'erne, da værftet lukkede blev den første konkurrence om Nedre elvehavn gennemført. I 1985 blev den viderudviklet til en masterplan for omdannelse af Nedre Elvehavn fra skibsværftsområde til nyt byområde med kulturelle, sociale funktioner, børnehaver, småindustri, boliger og kontorer i forskellige størrelser. En lavkonjunktur i 1990erne betød, at byggeriet blev sat på standby. I mellemtiden blev bygningerne lejet ud til kreative kræfter og kulturinstitutioner. TMV-festival (Trondheim Midt i Verden) blev en årlig begivenhed. Byggeriet gik i gang igen, og mange blev flyttet til et nyt sted.

Aktører

Private lejere
Kunstinstitutioner
Trondheim Kommune

Proces

TMW var et stort område for skibsbyggeri ved elven i Trondheim. Det ejes af Tage Land Davidsen som i 1980'erne havde mod på at lade området bruges til midlertidige anvendelser da tiden ikke var til nye investeringer. I den periode tillod han at byens folk og kunstgrupper kunne bruge området. Det tiltrak bl.a.

kunsts skolens udstillinger, rockkoncerter og teater, men ingen slog sig ned i området permanent.

Lokalerne blev lejet direkte gennem Tage Land Davidsen, som havde opsat en løs organisation og ansat nogen til at tage sig af det administrative. Aktiviteterne gjorde området kendt i byen, og da konjunkturerne igen blev gunstige, startede han langsomt byggeriet op og etablerede og drev selv cafeer i området. Han istandsatte den gamle Værftshal og renoverede den gamle bro mellem området og byen. Trondheim Kommune byggede endnu en bro med støtte fra fonde og sponsorer. Det betød, at området blev bundet sammen med byen – både fysisk og mentalt. Det nye lejemål blev beboet af multinationale virksomheder som Yahoo og Price Waters Coopers.

Grundejer: Tidligere: Tage Land Davidsen
Nu: Forskellige grundejere

Finansiering: De enkelte grupper, som har anvendt området, har finansieret sig selv

Resultat: Der er i Trondheim en forståelse for, at vil man have viden, må man også have kultur. I dag er Nedre Elvehavn et attraktivt sted med restauranter, natteliv, mindre butikker, kontorer og boliger i forskellige størrelser. Det har desuden vist sig, at perioden, hvor de kreative kræfter fik mulighed for at udfolde sig har givet genlyd i byen. Man mener, at det har været med til at styrke og udvikle grundlaget for den kulturelle aktivitet i byen.

DE ENKELTE AKTØRER BYGGER SELV DERES STUDIOS I METALSKELLETET. I HALBYGNINGEN GIVES PLADS TIL OFFENTLIG BRUG OG FUNKTIONER (FX SKATTEG), OG DER ARRANGERES OFFENTLIGE EVENTS

STØDETS POPULARITET HAR B.L.A. GJORT, AT MTV ER FLYTTET IND PÅ NABOGRUNDEN

NDSM, AMSTERDAM

Hvor

Amsterdam, Holland

I Amsterdam er der en tradition for at besætte tomme bygninger, og en bygning som ikke har været i brug i et år, kan besættes lovligt. De besatte bygninger fungerer som sociale mødesteder, de tilfører ressourcer til området og er katalysatorer for det sociale liv.

Hvad

Projektet NDSM er et nedlagt værft, der består af en hangar på 20.000 m² og en dok. Her er etableret et tværfagligt miljø med forskellige typer af kunstnere og aktiviteter. Der kommer 170.000 besøgende hvert år for at deltage i markeder, festivaler, teater, udendørs biograf og events.

Aktører

Amsterdam Kommune og NDSM
Koordinationsgruppen Kinetisch Noord
Grupper af billedkunstnere, skatere, teaterfolk m.fl.

Proces

En koordineringsgruppe blev udvalgt efter en konkurrence, udskrevet af bystyret for Amsterdam, om værftets udvikling. Gruppen NDSM stod for at igangsætte og koordinere tiltag. Et særligt koncept dannede grundlag for udviklingen af NDSM: "Byen udvikles af brugerne i organisk vækst". Strategien går ud på, at brugerne udvikler visionen og realiserer den med de sociale og fysiske ressourcer, der er på stedet. Kunstnerbyen har nu 200 atelierer og arbejdspladser.

Brugerne bygger selv deres arbejdssted. For at komme ind i kunstnerbyen, skal brugeren godkendes af mindst 10 andre lejere. NDSM fokuserer på det nye eksperimenterende, industrielle, teknologiske, bæredygtige og kunstneriske, og det er derfor ikke alle, der kan komme ind i kunstnerbyen. Kravene til de nye er, at de skal være motiverende og investere penge og tid i projektet. Den årlige husleje i kunstnerbyen er nu ca. 240 kr. pr. m².

Grundejer: Amsterdam Kommune, Kinetisch Noord har udarbejdet et lejemål på 10 år

Finansiering: Den koordinerende gruppe blev de første to år finansieret af Amsterdam Kommune. De enkelte lejere bidrager med et indskud. NDSM har fået ca. 54 mio. kr. fra Projekt Broedplaatsen, 32 mio. kr. fra kommunen, ungdomsforvaltningen og staten. 74 mio. kr. har kunstnerne selv samlet via aftaler.

Resultat: Stedet er kendt som et hotspot for kunst og musik og tiltrækker international opmærksomhed. Eksempelvis har MTV købt grunden ved siden af NDSM.

Bystyret for Amsterdam Nord har udset MediaWharf og NDSM til at fungere som katalysator for bydelens 30 års udviklingsplan. Planen er, at Amsterdam Nord, ved hjælp af de kreative miljøer, skal være med til at generere hele området.

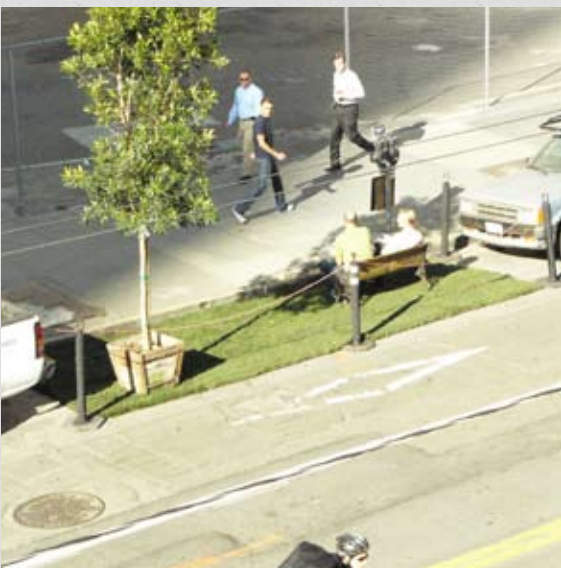
INSPIRATIONSKATALOG

Inspirationskataloget præsenterer en række projekter, som er udvalgt, fordi de viser forskellige eksempler på, hvad mental byomdannelse er, hvad der kan komme ud af de midlertidige omdannelser, og hvem der kan have glæde af dem. Kataloget beskriver mental byomdannelse i forbindelse med forskellige temaer som kunst, kultur, renovering, samt sport og politik. Formålet er at give inspiration til nye former for midlertidig anvendelse. Kort sagt: Læs afsnittet og få nye ideer!

'Open Burble' midlertidig interaktiv kunstprojekt i det offentlige rum, Singapore

INSPIRATIONSKATALOG

PARKING-TO-PARKS

BESKRIVELSE: Parking-to-parks er et kunstprojekt, der først fandt sted i San Francisco i 2005 som et politisk budskab om, at byen manglede flere grønne parker. En af byens centrale parkeringspladser blev belagt med et græstæppe og indrettet med træ og bæk.

Konceptet blev en inspiration til organisationen Trust for Public Land om at starte en national Park(-ing) dag, og konceptet har derefter spredt sig til andre amerikanske og engelske byer. Formålet med dagen er at sætte fokus på manglen på grønne rum i byen og at få folk til at tænke over, hvorledes de urbane rum benyttes.

TYPE AKTIVITET: KORTVARIG POLITISK EVENT

STED: SAN FRANCISCO - USA

TIDSRAMME: 2005 -

KUNSTNER: REBAR

(<http://www.planetizen.com/node/27147> - fundet 10.03.09)

OPEN BURBLE

BESKRIVELSE: Den Interaktive digitale skulptur 'Open Burble' blev første gang konstrueret til 2006 Biennalen i Singapore, men er senere blevet opført i London.

Kunsthinstallationen er unik i den forstand, at den er designet, konstrueret og senere styret af frivillige borgere. Deres fælles arbejde og kreativitet gør dem midlertidigt i stand til at påvirke byens rum, eller som kunstergruppen bag projektet siger: "the Burble enables people to contribute at an urban scale to a structure that occupies their city, albeit for only one night".

TYPE AKTIVITET: EVENT

STED: SINGAPORE

TIDSRAMME: 2006

KUNSTNER: HAQUE DESIGN AND RESEARCH LTD.

(<http://haque.co.uk/openburble.php> - fundet 30.03.09)

SULZER AREAL

BESKRIVELSE: Sulzer Areal er en 20 ha gammel lokomotivfabrik centralt placeret i Winterthur, Schweiz. Efter fabrikken lukkede ned og mens planlægningen af området stod på, rykkede mindre foreninger, kunstnergrupper og kontorer midlertidigt ind i bygningerne. I 1995 var halvdelen af arealet taget midlertidigt i brug.

Området udviklede sig derved indefra og ud, og det regenererede sig selv på baggrund af de individuelle initiativer. I 2001 overtog en privat virksomhed planlægningen af området og flere af de midlertidige anvendelser blev udbygget og gjort permanente. I dag har arealet et varieret indhold af boliger, butikker, kontorer og uddannelsesinstitutioner, foreninger og kultur- og fritidstilbud.

TYPE AKTIVITET: KORTVARIGT PRIVAT PROJEKT

STED: WINTERTHUR - SCHWEIZ

(<http://www.sulzerareal.com/> - fundet 27.05.09)

DAS KÜCHENMONUMENT

BESKRIVELSE: Das Küchen monument er baseret på et eventkoncept, som har fundet sted i forskellige storbyer i Europa.

Monumentet har to stadier. Den lukkede, hårde zink kasse udfolder sig som et trykluftdrevet, plastisk, urbant rum, der former sig efter omgivelserne.

Alt efter formålet og stedet kan dette kollektive rum danne utraditionelle rammer for fester, konferencer, filmfremvisninger, koncerter, overnatninger, sports arrangementer eller dampbade.

TYPE AKTIVITET: MOBILT EVENT BASERET PROGRAM

STED: DUISBURG - TYSKLAND

TIDSRAMME: 29.04 - 01.05 2006

KUNSTNER: RAUMLABOR OG PLASTIQUE FANTASTIQUE

(<http://www.raumlabor.net/> - fundet 30.03.09)

LOKI AREAL (SULZER AREAL)

BESKRIVELSE: Betegnelsen Loki Areal dækker over en række minde rum spredt ud over det gamle Sulzer togvognsfabriks areal. Det samlede områdes enorme størrelse gør, at omdannelsesprocessen sker etapevis. De røde træer, bænke, bommene og de optegnede parkeringspladser markerer midlertidige funktioner, der med tiden kommer til at vige pladsen for andre programmer. På den måde indtænkes og udnyttes de rum, der pt er på standby i udviklingsprocessen og den røde farve markerer funktionens flygtighed for brugerne af området.

TYPE AKTIVITET: MIDLERTIDIGE PROGRAMMER

STED: WINTERTHUR - SCHWEIZ

LANDSKABSDESIGN: ROTZLER KREBS PARTNER

(<http://www.rotzler-krebs.ch/> - fundet 27.05.09)

P.S.1

BESKRIVELSE: P.S. 1 startede i 1971 som et selvstændigt non-profit projekt for at skabe rammerne for ny og moderne kunst. Organisationen slog sig ned i en gammel skole på Long Island og omdannede de gamle klasselokaler til studios og udstillingrum. Gennem årene har P.S.1 været arrangør af midlertidige kunststillinger og andre events, bl.a. den årlige YAP arrangement som er en serie af konkurrencer for byens unge arkitektkontorer beregnet på at give dem en chance for at promovere for sig selv. Som vinderprojektet fra 2008 Public Farm 1 fra Work AC.

I 2000 blev P.S.1 fast tilknyttet the Museum of Modern Art og fungerer nu som en selvstændig afdeling dertil.

TYPE AKTIVITET: FACILITETER TIL MIDLERTIDIG KUNST

STED: NEW YORK - USA

TIDSRAMME: 1971 -

(<http://ps1.org/> - fundet 30.03.09)

PROJEKT SØFODBOLD

BESKRIVELSE: 'Projekt Søfodbold' er et forslag til at imødekomme behovet for boldbaner i Indre København, samt at få skabt velfungerende midlertidige byrum i området omkring Sortedam Sø. Projektet skal finde sted mens byggeriet af den nye metroring står på, og en del af søen omdannes til byggeplads. Behovet for flere fodboldbaner opstår i forbindelse med, at metrobyggeriet flere steder påvirker eksisterende baner. Formålet med konstruktionen af de midlertidige baner er derfor også at vise, at metrobyggeriet kan give anledning til at skabe nye spændende midlertidige byrum.

TYPE AKTIVITET: FORSLAG TIL KOMMUNALT PROGRAM

STED: KØBENHAVN - DANMARK

TIDSRAMME: START 2009

(<http://soefodbold.mono.net/> - fundet 30.03.09)

HALVANDET

BESKRIVELSE: 'Halvandet' er navnet på en sommerbar, restaurant, klub, marina og aktivitetscenter, der hvert år siden 2002 har haft åbent fra april til september.

Det 6000 kvm gamle industrielle friareal skaber en oase midt i København med plads og aktiviteter til alle både store og små, samtidig med, at det aktiverer en del af byen, der resten af året ligger øde og lukket hen.

TYPE AKTIVITET: TILBAGEVENDENDE PRIVAT PROGRAM

STED: KØBENHAVN - DANMARK

TIDSRAMME: APRIL - SEPTEMBER

(<http://www.halvandet.dk/> - fundet 10.03.09)

SLACKLINE

BESKRIVELSE: Slackline er et kunstfærdigt udformet net af hængeskøjler, der inviterer til omhold og leg, samt til indirekte at styrke den legendes motorik og balanceevne. Hængeskøjlen er designet til nemt at kunne fastgøres til og tilpasses forskellige kontekster.

TYPE AKTIVITET: KORTVARIGE OPHOLD

STED: VILLAMANIN - ITALIEN

TIDSRAMME: 2005

KUNSTNER: CLINO STRAAT

(<http://www.cliostraat.com/> - fundet 30.03.09)

'RAM' ODENSE

BESKRIVELSE: 'RAM' Odense er tre midlertidige events i forbindelse med udarbejdelsen af Odense Arkitekturstrategi. Den havde til formål at få byens borgere og andre interesserede til at udpege særlige steder i byen og derved starte en debat om dens fysiske kvaliteter og potentialer. Den sidste event var en udstilling i Kongens Have, der viste de særlige steder og nogle af ideerne, til hvordan de skal udvikle sig.

TYPE AKTIVITET: TRE KORTVARIGT EVENT

STED: ODENSE - DANMARK

TIDSRAMME: APRIL-MAJ 2009

DESIGN: METOPOS BY- OG LANDSKABSDESIGN

LETTEN AREAL

BESKRIVELSE: Promenade, flodbad, café, bar, skater-baner og beachvolley. Lettenareal er et tidligere baneareal som før været et verdenskendt sted for Europas narkohandel. I 1995 blev området ryddet og kommunen udskrev en konkurrence for omdannelsen af området.

I dag er Letten Areal er et urbant knudepunkt og naturreservat, hvor der er taget højde for brugere, forbipasserende og det lokale dyreliv. Områdets sommerbar og café drives af et privat firma, der lejer sig ind for en begrænset periode og som også arrangere forskellige events i løbet af sommeren.

TYPE AKTIVITET: TILBAGEVENDEN SOMMER BAR OG CAFE

STED: ZÜRICH- SCHWEIZ

FÆRDIGGJORT: 1997 -2005

LANDSKABSDESIGN: ROTZLER KREBS PARTNER

(<http://www.rotzler-krebs.ch/>- fundet 27.05.09)

PLAY OR REWIND

BESKRIVELSE: 'Play or Rewind' er en serie af midlertidige boldbaner og andre sportsmarkeringer, som er superimposeret ned på forskellige af byens centrale pladser. Installationerne er lavet som et enkelt event i forbindelse med en sports- og legedag for byens unge og gamle.

TYPE AKTIVITET: ENKELTSÅENDE KOMMUNALT EVENT

STED: SIENA - ITALIEN

TIDSRAMME: 2001

KUNSTNER: CLINOSTRAAT

(<http://www.cliostraat.com/> - fundet 10.03.09)

URBAN CAMPING

BESKRIVELSE: Midlertidig anvendelse af urbane rum kan foregå med forskellige hensigter. Et eksempel på den lidt sjove, meget hverdagsagtige og alligevel politisk provokerende er er konceptet 'Urban camping'. I dette tilfælde midt på Times Square i New York.

TYPE AKTIVITET: EVENT

STED: TIMES SQUARE, NY - USA

(<http://weburbanist.com/2007/09/28/urban-camping-subversive-city-living-from-times-square-to-the-car-tent/> - fundet 10.03.09)

SIL03

Sil03 er en 15x30 meter interaktiv lysende opslagstavle placeret på en gammel industrisilo på Østre Havn i Aalborg. Tavlen gør det muligt for tilskueren via sin mobiltelefon at give sin mening til kende og komme med nye ideer til byens udvikling. Beskederne projekteres op på siloens facade, hvis farveskift gengiver vindens bevægelse omkring bygningen.

Sil03 forener byen, kunsten, arkitekturen og teknologien og giver byens borgere mulighed for at give deres mening til kende i det offentlige rum.

TYPE AKTIVITET: EVENT

STED: ØSTER HAVN, AALBORG - DANMARK

KUNSTNERE: ESBEN SKOUBOE POULSEN, LASSE ANDERSSON

(Pressemeddelelse 19.03.09, Lasse Andersson)

KATHARINA SULZER PLATZ

BESKRIVELSE: Katharina Sulzer Platz er den tidligere hovedindkørselsvej for Sulzer Areal. Den ligger udspændt mellem to gamle fabrikshaller, hvoraf den ene er omdannet til boliger, erhverv og uddannelsesfunktioner, og den anden står tom eller bruges midlertidigt.

Pladsen er designet som et opholdsareal, der udtrykker stedets tidligere funktion og skala. Efterhånden som området og de eksisterende bygninger omdannes til nye formål, er det også meningen at pladsen skal omdannes fx. til boliger.

TYPE AKTIVITET: LÆNGEREVARENDE MIDLERTIDIG PLADS

STED: WINTERTHUR SCHWEIZ

FÆRDIGGJORT: 2002-2004

LANDSKABSDESIGN: VETSCH UND NIPKOW

(<http://www.vetschpartner.ch/> - fundet 25.05.09)

THE FLYING CARPET

BESKRIVELSE: The flying carpet er et 32 x 58 meter stort tæppe vævet af forskellige slags kunstigt græs i et klassisk persisk mønster.

Tæppet er baseret på et koncept om at skabe midlertidige frirum til ophold og events, hvor det behøves. Tæppet kan bruges som et politisk redskab til at gøre opmærksom på manglen af grønne rum i byen eller det kan bruges mere uskyldigt som et redskab til at invitere folk til at samles.

Tæppet har sin egen hjemmeside, hvor man kan følge dets rute og man kan invitere det til ens by.

TYPE AKTIVITET: OFFENTLIGE OG PRIVATE EVENTS

STED: HOLLAND

KUNSTNER: HUNK-DESIGN

(<http://flyinggrasscarpet.org/concept.php> - fundet 10.03.09)

BAG OM MENTAL BYOMDANNELSE

Hvorfor tillader (og ligefrem tilskynder) byplanlæggerne, myndigheder og grundejere "pludselig", at et sted bruges og udvikles af grupper af borgere til strandbarer, boldbaner, events og udstillinger? Hvorfor viser DAC en udstilling om moderne byrumsinstallationer og henviser til Situationisternes spektakler? Hvorfor kommer disse "spektakler" i arkitekturtidsskrifterne på lige fod med anden visionær arkitektur og byudvikling? Og hænger det sammen med, at konkurrenceprogrammerne ikke længere efterspørger masterplaner, men fleksible strategier, og ikke kun arkitekter, men sociologer, antropologer og kunstnere, når et nyt område skal udvikles?

Solbadning på Letten Areal, Zürich Schweiz

BAG OM MENTAL BYOMDANNELSE

ET PARADIMESKIFT I BYPLANLÆGNINGEN ?

Dette afsnit peger på, at interessen for den midlertidige brug af byens rum i byudviklingen, og efterspørgslen på langsomme og mere fleksible omdannelser, kan være udtryk for et paradigmeskift i byplanlægningen. Afsnittet kan læses som inspiration og som grundlag for projektets idé.

Fra masterplan til en langsom lokalbaseret open source byudvikling

Opgøret med den altomfattende plan startede allerede som en reaktion på modernismen, repræsenteret tydeligst og mest radikalt ved Situationisterne i 1950-60erne.

Situationisternes mål var at rekonstruere byen, og deres tilgang var revolutionær og koncentreret sig om en søgen efter den autentiske by. De var af den opfattelse, at byen lå under modernismens slør af masseproduktion, billeder og aktiviteter sat i værk af forretningsmænd og bureaukrati (*The Situationist City*, 1998: 15).

Situationisterne fremsatte blandt meget andet ideen "situation construite": Hver konstrueret situation skulle have så stor en kraft, at den kunne stimulere til en ny praksis. Den konstruerede situation skulle være et kig ind i et forbedret fremtidigt socialt liv, baseret på menneskelige ressourcer og leg. Dette var et opbrud med den traditionelle kunst, hvor beskuer og værk er adskilt, et opbrud med adskillelsen mellem produktion og forbrug (*The Situationist City*, 1998: 105). Byen skulle kort sagt rekonstrueres gennem borgernes praksis.

Situationisternes ideer fremhæver en brugerinddragende og lokal stedslig tilgang til læsningen af byen. Byens skala er menneskets skala, og der er fokus på den enkeltes oplevelse af det specifikke sted. Initiativerne tages af den enkelte og i fælles front. Der arbejdes lokalt og direkte i byrummet - det er stedet, som sætter rammerne og mulighederne i situationen.

Udvikling af tankerne om byen som en dynamisk og uforudsigelig størrelse, der er bygget op af mange identiteter, steder og begivenheder, ses som en pendant til det mere formelle plansystem op gennem

århundredet. Det udvikles blandt mange andre fx af Henri Lefevre, Jane Jacobs, Michel de Certeau, Margaret Crawford, Crimson og Kirsten Simonsen, Lebbours Woods, Christian Norberg-Schulz, Jan Gehl og Raul Bundschöten, og gennem udvikling af metoder med særlig fokus på borgerinddragelse blandt andre Patsy Healey, Kvarterløftprojekterne, Bliss Brown og Supertanker.

Der arbejdes i menneskets skala med oplevelser og omdannelse af specifikke steder. Tilgangen sætter en omdannelsesproces i gang, modner omdannelsen og viser dens potentialer.

Opgøret med masterplanen i dag

I dag ses nationalt og internationalt et opgør med masterplanen og en bevægelse mod en langsom planlægning, som arbejder med både den fysiske omdannelse af stedet, med stedets praksis og med stedets fortælling.

På Musicongrunden i Roskilde arbejder man netop nu med en åben planlægning, hvor midlertidige anvendelser af grunden lægger kimen til grundens udvikling. I stedet for at tegne en færdig plan for udviklingen, tegnes øjebliksbilleder, der illustrer, hvordan grunden kan struktureres gennem landskabelige greb, som giver plads til en dynamisk udvikling.

I Berlin tillader (og tilskynder) kommunen og grundejere, at kunstnere bruger byggetomter og bygninger til atelierer og udstillinger (se fx Wooloo Arts, der udstillede i lejligheder udlånt af Tekker Group i 2008).

I Ruhr distriktet har man brugt naturen som formidling i en omdannelsesproces. Nogle af de gamle industrikomplekser er blevet omdannet til offentlige parker med forskellige typer af aktiviteter. Således har man fundet en anden måde at gøre områderne tilgængelige på og indlejre dem i befolkningens bevidsthed om byen. Stederne bruges aktivt, og stedernes store skala udnyttes til helt nye typer parker og demonstrerer stedets potentialer i 1:1.

Sagt på en anden måde - borgerne inviteres indenfor, og der arbejdes ligeværdigt med omdannelse af stedets

fysisk, praksis og fortælling gennem relativt lette omdannelser og midlertidige omdannelser – før eller samtidig med en egentlig nybygning.

Det er denne mekanisme, der arbejdes med i begge pilotprojekter – i Nibe i forhold til kick start af en moderniserings proces, og på Østre Havn som grobund for identitetsdannelse af et mangfoldigt sted.

Den uforudsigelige by

Den generelle kritik af masterplanerne er, at de bygger på en forståelse af byudvikling som en kontrollerbar størrelse, hvor alle faktorer kan analyseres og herefter planlægges. Virkeligheden viser sig langt mere kompleks. Ikke blot i forhold til, at det at bygge et sted handler om mere end at bygge bygninger, men også i forhold til, at markedet kan tage nye drejninger (som vi ser det netop nu i år 2009), og samfundet og politiske tendenser skaber nye prioriteringer. Med midlertidige anvendelser åbnes der op for det uforudsigelige i byen. De midlertidige anvendelser præsenteres her i projektet under en slags planlægningens kontrol (om end det blot er visioner for stedet).

Det synes i sig selv at være et paradoks – kan man planlægge det uplanlagte? Eller skal stedet være helt åbent? Er argumentet for at betragte midlertidige anvendelser som et supplement til planprocessen, at planlægningen netop kan give plads til det midlertidige? En sammenligning kunne være skiltet: ”Adgang forbudt”, som ændres til ”Velkommen! Brug stedet”.

Vækstbyer eller sovebyer?

En af de nyeste kritikker af masterplanen er født af den hastige udvikling af fx havnearealer. Mange er de seneste år udviklet til områder for nye kontor og boligdomiciler. Attraktionen er vandet og nogle gange bygningskultur og stedets historie. Redskabet har været ofte været ”færdige” masterplaner udviklet i samarbejde mellem investorer og arkitekter med øje på købernes (ofte det grå gulds) ønsker. Denne kritik er måske mest aktuell i perioder med byggeboom, hvor der ikke er tid til forandring, tilpasning og evaluering. Stedets historie (som også er dets aktiv) fremstår ofte som en kulisser, der mimer særlige kulturelle træk. Mange steder er revet ned

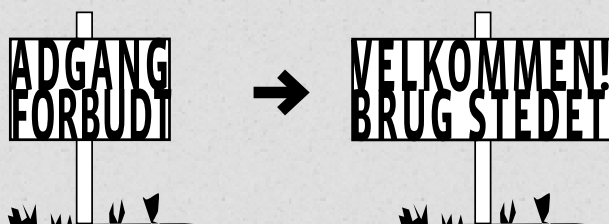
og nyt er bygget op. Kritikken lyder: Det er glat og perfekt – for perfekt – hvor er sjælen? Områderne er blevet til enklaver i byen og tilbyder ikke den mangfoldighed og byliv, som efterlyses i viden eller kultursamfundet.

Kritikken betyder, at jagten på den særlige identitet er sat ind – og man har fået øjnene op for, at byudvikling handler om mere end det fysiske; skala, bebyggelsesprocent og materialer, men også om at stedet skal have en praksis og ikke mindst en fortælling. Den aktuelle krise bremser netop nu den hurtige udvikling, og det er interessant, om stederne bliver sat helt i stå, eller om man fx gennem midlertidige omdannelser sætter udviklingen af stedet i gang. - Enten med et økonomisk rationale om at afbøde faldet i ejendomspriserne ved at demonstrere, at stedet er under omdannelse, eller med et kulturelt rationale om at give grobund til byens lokale kræfter.

Stat! marked! Borger?

Som publikationen har vist, er midlertidige anvendelser en ny og meget direkte måde at involvere borgerne i udviklingen af byens rum. I midlertidige omdannelsesprocesser bliver borgeren en indsparker af visioner og ideer. Det giver på den ene side borgeren en mulighed for at indgå i det offentlige rum med meget personlige ytringer og initiativer. Det har vist sig ikke bare at skabe forankring, lokal udvikling og innovation, men også at skabe en mere vedkommende proces, der spreder sig som ringe i vandet til andre borgere og grupper. Der kan på den side dannes en kultur (både hos stat, marked og borger), som accepterer og tilskynder forskellige typer af private bruge af byens rum.

Der har i nyere tid været fokus på borgerinddragelse i planlægningen. Byfornyelsesprojekter og kvarterløftsprojekter er gået foran med nye metoder, men i områder med private investorer og store økonomiske interesser fx. ved omdannelse af industrihavne har der flere steder været kritik af fraværet af borgerne i udviklingen. Udviklingen har været drevet af markedet og staten. De har så at sige skabt rammerne, hvorefter borgerne har kunnet anvende området efter de regler og den praksis som stedet er designet til. Den klassiske tredeling af magten mellem stat, marked og civilsamfund er ikke til stede.

Ser vi på deres roller og interesse i forhold til midlertidig anvendelse kunne det se således ud:

Hvem	Aktører	Interesse	Medie
Stat	Kommunen	Styre/sætte i gang	Magt/service
Marked	Erhvervsliv/grundejere	Profit	Penge/ejerskab
Civil	Borger/Byrumspioner	Det gode liv/ Udvikling af egen idé	Solidaritet/Egen arbejdskraft og energi

Pointen er, at man ved at inddrage borgene i den direkte udvikling af stedet giver dem en egen interesse i stedet. De ved, at de er med til at skabe værdi på stedet, og de bliver reelle samarbejdspartnere for byen. Herved skabes balance mellem de tre parter.

Vidensamfundet kræver skæve tiltag i byen

Innovation, kreativitet og det mangfoldige har været kodeord i byplanlægningens svar på samfundets udvikling. Der er sket et slags fælles skred mod kulturplanlægning, som for alvor startede, da Richard Florida i starten af det nye årtusind holdt sit indtog i Danmark og lærte faguddannede, politikere og lægmænd, at fremtidens dynamoer var lig med den kreative klasse. Siden har kritikken af hans teori nuanceret billedet, men tilbage står fortsat en stærk kontur som fortæller, at vil vi vidensamfundet, skal vi også ville mangfoldigheden, netværk og de skæve tiltag.

Fokus på kultur og oplevelsesindustri har medvirket til, at byerne ikke bare betragtes som en dynamo for udvikling, men også som et brand og æstetisering af kulturspor. Dette fokus på kultur ses i alle dele af samfundet - både i forretningslivet, finansverdenen og oplevelsesindustrien.

Også i kommunernes forvaltninger ses flere steder en sammensmeltning mellem kultur og byplanlægning. Herning og Odense var nogle af de første til at lægge forvaltningerne sammen og arbejde med by- og kulturudvikling – helt bogstaveligt under samme tag. Denne sammensmeltning giver nye reelle muligheder for at sammenlægge by- og kulturudvikling. Kulturstrategier hægtes op på byens rum og bygninger og kulturen dyrkes på forskellige niveauer og flettes sammen med bylivet. Bylivet ses ikke blot som et vigtigt parameter for at komme på landkortet, men som mødested og ramme for social sammenhængskraft, for vores sundhed og trivsel.

Et paradigmeskift?

Midlertidighed i byens rum og bygninger giver netop plads til en mere eksperimenterende tilgang til udviklingen af byen. Det kan give plads til aktiviteter og grobund for netværk, der tidligere ikke har eksisteret eller som har manglet et sted at udfolde sig. Samtidig ses det, at mange af de midlertidige anvendelser af byens rum i dag ofte gennemføres af det kulturelle vækstlag – dvs. dem som man netop ser som fremtidens dynamoer og derfor gerne vil støtte.

Projektet her viser dog at byrumspionerne kan være andre end ”den traditionelle kreative klasse”, men at også skoleelever og borgere i almindelighed kan være med til at skabe ny debat og identitet for steder. Projektet viser også, at midlertidige anvendelser ikke blot er aktuelle i forhold til en byplanlægningsproces på byggetomter og industrigrunde, men også er relevant som kick starter på veletablerede steder, der står overfor fx byfornyelse.

Fokus på midlertidighed, fleksible helhedsplaner og tværfaglig byudvikling kan ses som byplanlægningens svar på videnssamfundets behov for skæve tiltag. Der arbejdes værdibaseret med ikke-færdige planer, uvisheden ses som en præmis, mange muligheder sættes i spil på en gang, og der arbejdes med flere aktører i omfattende formelle og uformelle netværk.

Måske er vi allerede godt på vej til en fornyet bevidsthed om vigtigheden af at arbejde med midlertidighed, tværfaglighed og mentale omdannelsesprocesser som redskaber i byudviklingen.

UDSTILLINGEN 'RAM ODENSE' FORÅR 2009

MIDLERTIDIG WORKSHOPBOLIG PÅ ØSTRE HAVN, AALBORG

FESTIVALEN APART, ØSTRE HAVN, AALBORG, AUGUST 2008

BYENS RUM 1:1, NIBE, 2008

ØJEBLIKSBLIODE. MUSIKON, ROSKILDE, 2008.
METOPUS BY- OG LANDSKABSDESIGN

REFERENCER OG ILLUSTRATIONER

'Spor i byen' - Østre Havn, Aalborg

REFERENCER OG ILLUSTRATIONER

REFERENCER

Carlberg, N. og Christensen, S. M.: *Byliv og Havnefront*. København: Museum Tusulanums Forlag, 2005.

Ferguson, F. "Instant Urbanism: Tracing the Theories of the Situationists in Contemporary Architecture and Urbanism", s. 1-2 i *SAM no 2: Instant Urbanism*. Basel: Christoph Merian Verlag, 2007.

Haydn, F. et al.: *Temporary Urban Spaces - Concepts for the Use of City Spaces*. Basel: Birkhauser, 2006.

Hoffer, C. (red.): *Byplan*. nr. 1, marts 2009/61. årgang, 2009.

Juul, H. (red.): *Byens rum - Det fremmede i det kendte*. Holbæk: Arkitekturforlaget, 2008.

Kulturministeriet: *Arkitektturnationen Danmark rammer for liv - rammer for vækst*. København: 2007.

Nielsen, T.: *Gode intentioner og uregerlige byer*. Århus: Arkitektskolens Forlag, 2008.

Overmeyer, K. (red.), Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Berlin: *Urban Pioners - Temporary Use and Urban Development in Berlin*. Berlin: Jovis Verlag, 2007.

Sadler, S.: *The Situationist City*. Cambridge: MIT Press, 1998.

Sehested, K. (red.): *Bypolitik mellem hieraki og netværk*. Viborg: Nørhaven Book, 2003.

Simonsen, K.: *Byens mange ansigter - konstruktion af byen i praksis og fortælling*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, 2005.

ILLUSTRATIONSLISTE

- s. 8: - Apart: © Jean Marc Luneau
- s. 13 : © Dan Lythje
- s.19 : © Erik Møller
- s. 23 - © Panorama: Sune Petersen
- s. 25 - ARTificial/Kunstig: © Dan Lythje
  - Apart: © Jean Marc Luneau
  - Precencia: © Platform4
  - Kulturnatten: © Mathias Brinkmann
- s. 27: - Reception: © Erik Møller
- s. 28 - Apart (2): © Jean Marc Luneau
  - Kulturnatten: © Erik Møller
- s. 29 - Kulturnatten: © Mikkel Ahrenkiel
- s. 39 : © Platform 4
- s. 50 : © Erik Møller
- s. 53 : © Erik Møller
- s. 55 : © Erik Møller
- s. 57 - Musicon: © Bo Ejstrup, Roskilde Skate
- s. 59: - Musicon eSport: © Roskilde eSport
  - Musicon (2): © Musiconsekreteriatet
- s. 61: - Spinderihallerne iværksætttermiljø: © Henrik Kastenskov, fotoco
  - Spinderihallerne Machine-RAUM: © Knud Erik Serup, itena Aps
  - Spinderihallerne børnekonference: © Knud Erik Serup, itena Aps
- s. 63: - Mellowpark (2): © Studio UC, Klaus Overmeyer
- s. 64 : © Knut Haugrønning
- s. 65: © Lasse Andersson
- s. 67 : © Eng Kiat Tan
- s. 68: - Parking-to-Parks: © Rebar, Jeff Conlon
  - Oben Burble: © Eng Kiat Tan
- s. 69: - Das Küchenmonument: © Christoph Franz
- s. 70: - P.F.1 på P.S.1: © Elizabeth Felicella
  - Projekt Søfodbold: © Mette Boye
- s. 71: - Halvandet: © Uffe Kongsted
  - Slacklines: © Cliostrat
- s. 72: - Play or Rewind: © Cliostrat
  - Urban Camping: © Amit Gupta
- s. 73 - The Flying Carpet: © HUNK-Design
  - Silo 3: © Esben Skouboe Poulsen
- s. 79: - Apart: © Jean Marc Luneau
  - Bolig på Østre Havn: © Erik Møller

Indenrigs- og Socialministeriet har med afsæt i "Lov om byfornyelse og udvikling af byer" støttet forsøgsprojektet samt udarbejdelsen af publikationen "Mental Byomdannelse – Midlertidig anvendelse som kick starter for en omdannelsesproces".

I publikationen præsenteres metoden "Mental Byomdannelse". Metoden viser, hvordan man via midlertidig brug af grunde kan undersøge et steds potentialer, tage et område i brug tidligt i en byomdannelsesproces og derved bidrage til at opbygge en ny identitet for området. I publikationen præsenteres en værktøjskasse, som giver redskaber og ideer til, hvordan man kan sætte en mental omdannelsesproces i gang i byens rum.

Metoden der præsenteres er udviklet i et samarbejde mellem metopos by og landskabsdesign og Aalborg Kommune. Metoden bygger på to cases i Aalborg Kommune, hhv. Østre Havn og Nibe.

Publikationen henvender sig både til kommunale planlæggere, politikere, developere samt byrumspionerer - som eksempelvis borgere, der ønsker at anvende et sted til en midlertidig aktivitet. Øvrige med interesse for byudvikling vil dog ligeledes kunne finde viden og inspiration i publikationen.

Udgivet af Indenrigs- og Socialministeriet 2009